

Oikeustulkkien rekisterin perustamista selvittävän työryhmän muistio

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:22

Oikeustulkkien rekisterin perustamista selvittävän työryhmän muistio

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:22

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet

Korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto / Högskole- och forskningspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

ISBN 978-952-263-303-3 (PDF)

ISSN-L 1799-0327

ISSN 1799-0335 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/

Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2014:22

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Julkaisun päivämäärä
29.8.2014

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Oikeustulkkien rekisterin perustamista selvittävä työryhmä Puheenjohtaja: hallitusneuvos Virpi Korhonen Sihteerit: hallitussihteeri Aino Still, opetusneuvos Terhi Seinä		Julkaisun laji Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
		Toimeksiantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö	
		Toimielimen asettamispvm 19.12.2013	Dnro 32/040/2013
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Oikeustulkkien rekisterin perustamista selvittävän työryhmän muistio (Promemoria gällande arbetsgrupp för att kartlägga behovet av att grunda ett register över rättsolkar)			
Julkaisun osat Muistio ja liitteet			
Tiivistelmä Työryhmän tuli toimeksiannon mukaisesti arvioida Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2010/64/EU oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä ja muuttuvaan lainsäädäntöön liittyviä jatkotoimia opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan osalta ja arvioida erityisesti kääntäjien ja tulkkien rekisteröintiin liittyviä kysymyksiä. Työryhmä on katsonut, että auktorisoituja kääntäjiä voidaan pitää edellä mainitussa direktiivissä tarkoitettuina riittävän pätevinä kääntäjinä ja auktorisoitujen kääntäjien rekisteriä direktiivissä tarkoitettuna kääntäjien rekisterinä. Työryhmä on tehnyt ehdotukset direktiivissä tarkoitettujen tarvittavan pätevyyden omaavien oikeustulkkien rekisterin perustamiseksi. Työryhmä ehdotukset ovat pääpiirteissään seuraavat: 1. Oikeustulkkierekisteristä säädetään lailla. 2. Oikeustulkkierekisteriin merkitään hakemuksesta oikeustulkin erikoisammattitutkinnon suorittanut tulkki tai soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittanut tulkki, jolla on lisäksi suoritettuna sellainen määrä oikeustulkkausopintoja, joka tuottaa oikeustulkin erikoisammattitutkintoa vastaavat taidot. 3. Oikeustulkkierekisteriin merkitsemisen edellytyksenä on lisäksi, että tulkki antaa kirjallisen vakuutuksen, jossa hän sitoutuu tulkin työtä koskevien lakien ja ammattieettisten säännösten noudattamiseen. 4. Rekisteröinti on voimassa kerrallaan viisi vuotta. Rekisteröinnin uusimiseksi on osoitettava ammattitaidon ylläpitäminen. 5. Rekisteröinti poistetaan, jos tulkki on tulkkina toimiessaan syylistynyt rikokseen tai muutoin toiminnallaan osoittanut olevansa ilmeisen sopimaton toimimaan oikeustulkkina. 6. Oikeustulkkierekisteriä ylläpidetään Opetushallituksessa samassa yhteydessä auktorisoitujen kääntäjien rekisterin kanssa. Rekisteröintiä ja rekisteristä poistamista koskevat asiat ratkaistaan monijäsenisessä toimielimessä. 7. Rekisterissä olevat julkisuuslain mukaan julkiset tiedot ovat kaikkien saatavilla. Tietojen luovuttamisessa noudatetaan henkilötietolain ja julkisuuslain säännöksiä.			
Avainsanat oikeustulkkierekisteri, auktorisoidut kääntäjät			
Sarjan nimi ja numero Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:22		ISSN-L 1799-0327 1799-0335 (PDF)	ISBN 978-952-263-303-3 (PDF)
Kokonaissivumäärä 41	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja -		Kustantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö	

Presentationsblad

Utgivare
Undervisnings- och kulturministeriet

Utgivningsdatum
29.8.2014

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) En arbetsgrupp för att kartlägga behovet av att grunda ett register över rättstolkar Ordförande: regeringsrådet Virpi Korhonen Sekreterar: regeringssekreterare Aino Still, undervisningsrådet Terhi Seinä		Typ av publikation Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar	
		Uppdragsgivare Undervisnings- och kulturministeriet	
		Datum för tillsättande av 19.12.2013	Dnro 32/040/2013
Publikation (även den finska titeln) Promemoria gällande arbetsgrupp för att kartlägga behovet av att grunda ett register över rättstolkar (Oikeustulkkien rekisterin perustamista selvittävä työryhmän muistio)			
Publikationens delar Promemoria + bilagor			
Sammandrag Arbetsgruppen hade i uppdrag att utvärdera Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden samt fortsatta åtgärder som ansluter sig till de ändringar inom lagstiftningen som omfattar kultur- och undervisningsministeriets förvaltningsområde. Speciellt skulle arbetsgruppen bedöma frågor i anslutning till registreringen av översättare och tolkar. Arbetsgruppen anser att de auktoriserade translatorerna kan betraktas som tillräckligt kompetenta översättare enligt det ovan nämnda direktivet och registret över auktoriserade översättare kan betraktas som det register över översättare som direktivet avser. Arbetsgruppen har enligt direktivet lagt fram förslag för att grunda ett register över rättstolkar med erforderlig kompetens. Arbetsgruppens förslag är sammantaget: 1. I lag föreskrivs om ett register för rättstolkar.2. På ansökan införs i registret för rättstolkar en tolk som har avlagt specialyrkesexamen för rättstolkar eller en för ändamålet lämplig högskoleexamen kompletterad med studier för rättstolkar som ger färdigheter som motsvarar specialyrkesexamen för rättstolk.3. En förutsättning för införande i registret över rättstolkar är också att tolken avger en skriftlig försäkran om att han eller hon förbinder sig att följa de lagar och yrkesetiska bestämmelser som gäller i tolkens arbete.4. Registreringen gäller för fem år åt gången. För att förnya registreringen ska man kunna påvisa att yrkesskickligheten har upprätthållits.5. Registreringen stryks om tolken i sitt värv som tolk har gjort sig skyldig till brott eller på annat sätt med sin verksamhet har visat sig vara uppenbart olämplig som rättstolk.6. Utbildningsstyrelsen upprätthåller registret över rättstolkar i bredd med registret över auktoriserade översättare. Ett organ med bred representation avgör ärenden i samband med registreringen och strykning från registret.7. Enligt offentlighetslagen är alla offentliga uppgifter i registret tillgängliga för allmänheten. I överlämnandet av information följer man bestämmelserna i personuppgiftslagen och offentlighetslagen.			
Nyckelord: register över rättstolkar, auktoriserade översättare			
Seriens namn och nummer Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2014:22		ISSN-L 1799-0327 1799-0335 (Online)	ISBN 978-952-263-303-3 (PDF)
Sidoantal 41	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution -		Förlag Undervisnings- och kulturministeriet	

Description

Publisher
Ministry of Education and Culture, Finland

Date of publication
29.8.2014

Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary) Working Group reporting on setting up a register for legal interpreters		Type of publication Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland	
Chair: Senior Government Adviser Virpi Korhonen		Contracted by Ministry of Education and Culture, Finland	
Secretaries: Senior Officer for Legal Affairs Aino Still, Senior Adviser for education Terhi Seinä		Committee appointed on 19.12.2013	Dnro 32/040/2013
Name of publication Working group's report on setting up a register for legal interpreters (Oikeustulkkien rekisterin perustamista selvittävän työryhmän muistio)			
Parts Report and Appendices			
Abstract The working group was commissioned to assess further actions, within the scope of the Ministry of Education and Culture's mandate, related to Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council on the right to interpretation and translation in criminal proceedings and related to changing legislation. The working group evaluated questions related to the registration of translators and interpreters, in particular. The working group was commissioned to submit pertinent development and legislation amendment proposals. The working group has decided that authorised translators are competent enough to meet the requirements defined in the said Directive, and that the register for authorised translators is equivalent to the translators register defined in the Directive. The working group proposes that a register for legal interpreters be set up. The working group's proposals are outlined as follows: 1. A law will be enacted on a register of legal interpreters. 2. Interpreters with a legal interpreter specialist vocational qualification or an applicable higher education degree who have completed the required amount of legal interpreting studies are entered in the legal interpreter register. 3. In order to be registered in the legal interpreter register, interpreters must give a written assurance to guarantee that they will abide by the laws on interpreting and the codes of professional conduct. 4. The registration is valid for a fixed term period of five years. In order to renew the registration the interpreters must prove they have kept their professional competence up to date. 5. Any interpreter found guilty of a crime while working as an interpreter or who otherwise proves to be clearly unsuited to operate as a legal interpreter will be struck from the register. 6. The National Board of Education is responsible for maintaining the register on legal interpreters together with the authorised translators register. Matters related to registration and de-registration are handled in a multi-member organ. 7. All public data in the register that is governed by the Act on the Openness of Government Activities shall be available to all. Disclosure of data is subject to the provisions of the Personal Data Act and the Act on the Openness of Government Activities.			
Name and number of series Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland 2014:22		ISSN-L 1799-0327 1799-0335 (Online)	ISBN 978-952-263-303-3 (PDF)
Number of pages 41	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by -		Published by Ministry of Education and Culture, Finland	

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/64/EU oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä, jäljempänä tulkkausdirektiivi tai direktiivi, on annettu 20 päivänä lokakuuta 2010. Direktiivin tavoitteena on parantaa sellaisten rikoksista epäiltyjen ja syytettyjen asemaa rikosoikeudellisissa menettelyissä, jotka eivät ymmärrä tai puhu menettelyssä käytettävää kieltä. Direktiivin 5 artiklan 2 kohdan mukaan tulkkauksen ja käännösten laadun ja tehokkaan saatavuuden edistämiseksi jäsenvaltioiden on pyrittävä perustamaan tarvittavan pätevyyden omaavien itsenäisten kääntäjien ja tulkkien rekisteri tai rekisterit.

Kääntäjien osalta Suomessa on käytössä auktorisointi, joka on osa auktorisoitujen kääntäjien tutkintojärjestelmää. Auktorisoidun kääntäjän oikeuden saanut henkilö merkitään julkiseen auktorisoitujen kääntäjien rekisteriin. Direktiivin mukaisen tulkkien rekisterin perustamisen selvittämiseksi opetus- ja kulttuuriministeriö on 19.12.2013 asettanut työryhmän selvittämään oikeustulkkien rekisterin perustamista ja kutsunut työryhmän puheenjohtajaksi hallitusneuvos Virpi Korhosen opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja työryhmän jäseniksi ehdotusten perusteella ylitarkastaja Aila Ahlan oikeusministeriöstä, opetusneuvos Terhi Seinän Opetushallituksesta, puheenjohtaja Kristiina Antinjuntin Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry:stä, asianajaja Risto Rouvarin Suomen Asianajajaliitosta, käräjätuomari Mitja Korjakoffin Helsingin käräjäoikeudesta, Mohsen Tavassolin Käännösalan asiantuntijat KAJ ry:stä, Ari Savulahden Suomen Viittomakielen Tulkit ry:stä, hallituksen jäsenen Juha Karesluodon Suomen Puhevammaisten Tulkit ry:stä, johtaja Tatjana Andrejevin Helsingin seudun asioimistulkkikeskuksesta, ylitarkastaja Jenni Juslénin Poliisihallituksesta sekä hallitussihteeri Aino Stillin opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Työryhmän tuli arvioida direktiiviin ja muuttuvaan lainsäädäntöön liittyviä jatkotoimia opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan osalta ja arvioida erityisesti kääntäjien ja tulkkien rekisteröintiin liittyviä kysymyksiä. Toimeksiannon mukaisesti työryhmän tuli tehdä tarvittavat kehittämis- ja lainsäädännön muutosehdotukset. Työryhmän tuli asettamispäätöksen mukaan saada työnsä valmiiksi 30.4.2014 mennessä. Työryhmän toimikautta jatkettiin 11.4.2014 annetulla päätöksellä 30.6.2014 saakka.

Työryhmä on tehnyt ehdotukset oikeustulkkien rekisterin perustamiseksi. Lähtökohтана on ollut tulkkausdirektiivin 5 artiklan 2 kohta sekä opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän asettamispäätöksen mukainen toimeksianto. Työryhmän keskeiset ehdotukset koskevat rekisteriin merkittävien oikeustulkkien pätevyysedellytyksiä ja luotettavuutta, rekisteröinnin kestoa ja uusimista, rekisteristä poistamista, rekisteritietojen saatavuutta sekä toimivaltaisia viranomaisia ja oikeusturvakysymyksiä.

Työryhmä on työnsä aikana kuullut asiantuntijoina opetusneuvos Markku Karkamaa Opetushallituksesta, yliopistonlehtori Nina Isolahtea Tampereen yliopiston kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksiköstä, Leonardo Doria de Souzaa ja Katarina Heradstveita norjalaisesta Integrenings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) sekä vastaava asiantuntija Anne Majalampea ja lakimies Jukka-Pekka Salmelaa Hansel Oy:stä.

Työryhmän työ valmistui 13.6.2014. Työryhmä on työnsä aikana pitänyt yhteensä yhdeksän kokousta. Suoritettuaan työnsä loppuun, työryhmä luovuttaa muistionsa kunnioittavasti opetus- ja kulttuuriministeriölle. Muistion liitteenä on Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry:n edustajan täydentävä lausuma.

Helsingissä 13. päivänä kesäkuuta 2014

Virpi Korhonen

Tatjana Andrejev

Aila Ahla

Kristiina Antinjuntti

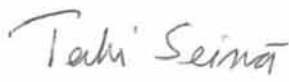

Jenni Juslén

Juha Karesluoto

Mitja Korjakoff

Risto Rouvari

Ari Savulahti

Terhi Seinä

Aino Still

Mohsen Tavassoli

Sisältö

1	Johdanto	9
2	Oikeustulkkauksen ja kääntämisen nykytila	10
	2.1 Oikeustulkkauksen käsite	10
	2.2 Oikeustulkausta ja kääntämistä koskeva lainsäädäntö	10
	2.2.1 Rikosasioita koskeva lainsäädäntö	12
	2.2.2 Oikeudenkäymiskaari	14
	2.2.3 Hallintolaki	14
	2.2.4 Hallintolainkäyttö	15
	2.2.5 Oikeusapulaki	16
	2.2.6 Vammaisten henkilöiden tulkkaukspalvelu	16
	2.2.7 Tulkkia ja kääntäjää koskevat salassapito- ja esteellisyyssäännökset	16
	2.3 Tulkkaukspalvelujen hankinta ja saatavuus	18
	2.3.1 Tulkkaukspalvelujen hankinta	19
	2.3.2 Tulkkaukspalvelujen saatavuus	20
3	Tulkkien ja kääntäjien kelpoisuus	21
	3.1 Tulkit	21
	3.1.1 Tulkkien koulutus	21
	3.2 Auktorisoidut kääntäjät	26
4	Eräitä huomioita nykytilasta	27
5	Työryhmän ehdotukset	29
	5.1 Oikeustulkkien pätevyys	29
	5.2 Tulkin luotettavuus	32
	5.3 Rekisteröinnin kesto ja rekisteristä poistaminen	32
	5.4 Rekisterimerkintään liittyvät oikeusturvakysymykset	32
	5.5 Rekisterin ylläpitäminen ja toimivaltainen viranomainen	35
	5.6 Rekisteriin merkittävät tiedot ja tietojen saatavuus	35
	5.7 Yhteenveto ehdotuksista	37
	Liite. Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton (SKTL) täydentävä lausunto oikeustulkkiperekirerir perustamista selvittävän työryhmän muistioon	39

1 Johdanto

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2010/64/EU oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä tavoitteena on parantaa sellaisten rikoksista epäiltyjen ja syytettyjen asemaa rikosoikeudellisissa menettelyissä, jotka eivät ymmärrä tai puhu menettelyssä käytettävää kieltä. Direktiivillä määritetään oikeutta tulkkaukseen ja käännöksiin koskevat vähimmäisvaatimukset, joita on sovellettava rikosoikeudellisissa menettelyissä koko Euroopan unionin alueella. Direktiivin 5 artiklan 2 kohdan mukaan tulkkauksen ja käännösten laadun ja tehokkaan saatavuuden edistämiseksi jäsenvaltioiden on pyrittävä perustamaan tarvittavan pätevyyden omaavien itsenäisten kääntäjien ja tulkkien rekisteri tai rekisterit. Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 19.12.2013 työryhmän arvioimaan direktiiviin ja muuttuvaan lainsäädäntöön liittyviä jatkotoimia opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan osalta sekä arvioimaan erityisesti kääntäjien ja tulkkien rekisteröintiin liittyviä kysymyksiä.

2 Oikeustulkkauksen ja kääntämisen nykytila

2.1 Oikeustulkkauksen käsite

Oikeustulkkauksena voidaan pitää rikos-, riita-, hakemus- ja eräissä hallinto-asioissa tapahtuvaa tulkkausta. Oikeudellisen kääntämisen käsite ei ole vakiintunut, mutta sinä voidaan pitää ainakin edellä mainituissa asioissa laadittavien ja esitettävien asiakirjojen kääntämistä. Yksi yleisimmistä oikeustulkkausta ja oikeudellista kääntämistä edellyttävistä asiaryhmistä ovat rikosasiat. Tulkkausdirektiivin tavoitteena on parantaa sellaisten rikoksista epäiltyjen ja syytettyjen asemaa rikosoikeudellisissa menettelyissä, jotka eivät ymmärrä tai puhu menettelyssä käytettävää kieltä. Direktiivillä määritetään oikeutta tulkkaukseen ja käännöksiin koskevat vähimmäisvaatimukset, joita on sovellettava rikosoikeudellisissa menettelyissä. Tulkkausdirektiivin tarkoituksena on varmistaa epäiltyjen ja syytettyjen oikeus saada tulkkausta ja käännöksiä rikosoikeudellisessa menettelyssä, jotta varmistetaan heidän oikeutensa oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Oikeustulkkaus tarkoittaa puhutuilla kielillä, viittomakielellä tai erilaisilla kielen sisäisillä tulkkausmenetelmillä toteutettavaa tulkkausta. Kielensisäisiä tulkkausmenetelmiä ovat mm. viitottu puhe, kirjoitustulkkaus sekä tulkkaus puhetta tukevilla ja korvaavilla kommunikointikeinoilla¹. Oikeustulkilla on oltava kaksi aktiivista työkieltä, joiden välillä hän tulkkaa: oikeustulkki kääntää suullisesti eli tulkkaa tilanteen osapuolten puheenvuoroja molempiin suuntiin yleensä joko konsekutiivisesti eli peräkkäistulkkauksena tai simultaanisesti eli samanaikaistulkkauksena. Toinen työkielistä voi olla myös viittomakieli. Oikeustulkki voi käyttää tulkatessaan myös edellä mainittuja kielensisäisiä tulkkausmenetelmiä. Oikeustulkkaukseen kuuluu myös prima vista -tulkkaus, jossa toisella työkielellä kirjoitettu asiakirja käännetään suullisesti tai viitottuna toiselle työkielelle. Esitutkintalaissa (805/2011) ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997) prima vista -tulkkausta kutsutaan suulliseksi kääntämiseksi. Tulkkaus voi tapahtua lähi- tai etätulkkauksena.

2.2 Oikeustulkkausta ja kääntämistä koskeva lainsäädäntö

Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Kielilaila (423/2003) turvataan perustuslaissa (731/1999) säädetty jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa

¹ Tavallisimpia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja ovat tukiviittomat, blisskieli, eleet ja ilmeet, erilaiset kuvat ja graafiset merkkijärjestelmät, kuten PCS ja piktogrammit sekä kirjoittaminen.

omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Kielilain 10 §:n mukaan valtion viranomaisessa ja kaksikielisessä kunnallisessa viranomaisessa jokaisella on oikeus käyttää suomea tai ruotsia. Viranomaisen on lisäksi järjestettävä asiassa kuultavalle mahdollisuus tulla kuulluksi omalla kielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Yksikielisessä kunnallisessa viranomaisessa käytetään kunnan kieltä, jollei viranomainen pyynnöstä toisin päättä tai jollei muualla laissa toisin säädetä. Jokaisella on kuitenkin oikeus käyttää omaa kieltään ja tulla kuulluksi omalla kielellään viranomaisen aloitteesta vireille tulevassa asiassa, joka välittömästi kohdistuu hänen tai hänen huollettavansa perusoikeuksiin tai joka koskee viranomaisen hänelle asettamaa velvoitetta.

Saamen kielilaissa (1086/2003) säädetään saamelaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia. Saamelaisella on oikeus omassa asiassa tai asiassa, jossa häntä kuullaan, käyttää tässä saamen kielilaissa tarkoitettussa viranomaisessa saamen kieltä. Viranomaisia, joihin saamen kielilakia sovelletaan ovat:

- 1 Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntien toimielimet sekä sellaisten kuntayhtymien toimielimet, joissa joku näistä kunnista on jäsenenä;
- 2 ne tuomioistuimet ja valtion piiri- ja paikallishallinnon viranomaiset, joiden virka-alueeseen edellä mainitut kunnat kokonaan tai osittain kuuluvat;
- 3 ne aluehallintovirastot ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, joiden toimialueeseen edellä mainitut kunnat kokonaan tai osittain kuuluvat, ja niiden yhteydessä toimivat toimielimet;
- 4 saamelaiskäräjät, saamelaisasiain neuvottelukunta ja kolttalain (253/1995) 42 §:ssä tarkoitettu kyläkokous;
- 5 valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies;
- 6 kuluttaja-asiamies ja kuluttajavalituslautakunta, tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvolautakunta, tietosuojavaltuutettu ja tietosuojalautakunta sekä vähemmistövaltuutettu;
- 7 Verohallinto, Kansaneläkelaitos, Maanmittauslaitos ja Maatalousyrittäjien eläkelaitos;
- 8 ne valtion hallintoviranomaiset, jotka muutoksenhakuviranomaisina käsittelevät edellä mainitussa hallintoviranomaisessa vireille tulleita asioita.

Tuomioistuuksia, joiden tuomiopiiriin Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kunnat kuuluvat ovat Lapin käräjäoikeus (VNA käräjäoikeuksien tuomiopiireistä 410/2008), Rovaniemen hovioikeus (VNA hovioikeuksien tuomiopiireistä 180/2009) ja Pohjois-Suomen hallinto-oikeus (VNA hallinto-oikeuksien tuomiopiireistä 338/2013). Edellä mainitut kunnat kuuluvat Lapin poliisilaitoksen toimialueena oleviin kihlakuntiin (VNA poliisilaitosten toimialueista 415/2013).

Oikeudesta tulkkaukseen ja käännökseen säädetään saamen kielilain 4 luvussa. Saamen kielilain 19 §:n mukaan kun mainitun lain nojalla käytetään asian suullisessa käsittelyssä saamen kieltä, on asian käsitteleminen viranomaisessa pyrittävä antamaan saamen kielen taitoisen henkilön hoidettavaksi. Jos viranomaisessa ei ole sellaista saamen kielen taitoista henkilöä, joka voisi käsitellä asiaa, on viranomaisen järjestettävä maksuton tulkkaus, jolle se itse huolehdi tulkkauksesta. Jos hallintoasiassa, hallintolainkäyttöasiassa tai rikosasiassa haastehakemus, tuomio, päätös, pöytäkirja tai muu asiakirja on laadittu suomen tai ruotsin kielellä, on viranomaisen saamen kielilain 20 §:n mukaan annettava saamelaiselle

asianosaiselle pyynnöstä maksuton virallinen saamenkielinen käännös näistä asiakirjoista siltä osin kuin asia koskee hänen oikeuttaan, etuaan tai velvollisuuttaan, paitsi jos kysymyksessä on asian ratkaisuun ilmeisesti vaikuttamaton asiakirja. Viranomaisella, jonka lain nojalla on annettava toimituskirjastaan saamenkielinen käännös tai saamenkielinen toimituskirja, on oikeus saada käännös saamen kielen toimistolta, jollei käännöksen hankkiminen muutoin käy sopivasti päinsä. Vastaavasti viranomaisella on oikeus saada toimistolta suomenkielinen käännös sille saamen kielellä jätetystä asiakirjasta (21 §).

Saamen kielilain 22 ja 23 §:ssä säädetään vastuusta kääntämisestä ja tulkkauksesta aiheutuneista kustannuksista. Jos valtion viranomaisen on annettava tai toimitettava asianosaiselle toimituskirja tai asiakirja saamenkielisenä tai saamenkielisenä käännöksenä taikka käytettävä tulkkausta, vastaa valtio saamenkielisen toimituskirjan laatimisesta tai kääntämisestä taikka tulkkauksesta aiheutuneista kustannuksista. Jos valtion, kunnan tai kuntayhtymän viranomaiselle taikka kirkolliselle viranomaiselle on jätetty saamenkielinen asiakirja, vaikka asiakkaalla ei ole oikeutta käyttää saamen kieltä kyseisessä viranomaisessa, tulee viranomaisen tarvittaessa hankkia asiakasta kuultuaan tämän kustannuksella asiakirjasta käännös viranomaisessa käytettävälle kielelle.

2.2.1 Rikosasioita koskeva lainsäädäntö

Esitutkinta ja pakkokeinoasiat

Rikoksesta epäillyn kielellisistä oikeuksista esitutkinnassa säädetään uuden esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 12 ja 13 §:ssä. Esitutkintaviranomaisia ovat esitutkintalain mukaan poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos sekä rajoitetusti myös puolustusvoimat. Esitutkintalain 4 luvun 12 §:n 2 momentin mukaan esitutkinnassa jokaisella on oikeus käyttää suomea tai ruotsia kielilain (423/2003) 10 §:ssä säädetyllä tavalla. Esitutkintaviranomaisen on huolehdittava tulkkauksesta tai valtion kustannuksella hankittava tulkki silloin, kun viranomaisen ei ole käytettävä sen kanssa asioivan henkilön kieltä. Esitutkintalain 4 luvun 12 §:n 4 momentin mukaan muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisellä on oikeus esitutkinnassa käyttää kieltä, jota hän ymmärtää ja osaa puhua riittävästi, sekä viittomakielisellä oikeus käyttää viittomakieltä. Esitutkintaviranomaisen on selvitettävä, tarvitseeko asianosainen tulkkausta ja huolehdittava siitä, että asianosainen saa tarvitsemansa tulkkauksen. Tulkkaus on 2 ja 4 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa järjestettävä myös silloin, kun se on kuultavan aisti- tai puhevian takia tarpeen. Esitutkintaviranomaisen on joko huolehdittava tulkkauksesta itse tai järjestettävä tulkki valtion kustannuksella.

Esitutkintalain 4 luvun 13 §:ssä säädetään asiakirjan kääntämisestä. Pykälän 4 momentin mukaan kääntäjänä saa toimia rehellinen ja muuten tehtävään sopiva henkilö, jolla on tehtävän edellyttämät taidot. Säännös kääntäjän kelpoisuudesta on otettu esitutkintalakiin Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2010/64/EU oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä täytäntöönpanemiseksi. Säännöksen esitöissä (HE 63/2013 vp) todetaan, että käännöksen laadun turvaamiseksi esitutkintaviranomaisen tulisi ensisijaisesti käyttää kääntäjinä auktorisoituja kääntäjiä. Tarvittaessa kääntäjinä voitaisiin kuitenkin käyttää myös muita tehtävään sopivia ja kykeneviä henkilöitä. Velvollisuus kääntää esitutkintaineistoon kuuluva asiakirja tai sen osa asianosaisen käyttämälle kielelle on esitöiden mukaan tapauskohtaista ja yleensä asianosaisen oikeusturvan toteutumisen kannalta olennaiset tiedot asiakirjoista ovat saatavissa tulkkauksen (eli ns. suullisen kääntämisen) avulla.

Rikoksesta epäillyn oikeudesta saada käännös pakkokeinoasiassa annetusta päätöksestä säädetään pidättämisen osalta pakkokeinolain (806/2011) 2 luvun 16 §:ssä ja vangitsemi-

sen osalta 3 luvun 21 §:ssä. Säännösten mukaan epäillyllä on oikeus saada kohtuullisessa ajassa kirjallinen käännös pidättämistä tai vangitsemista koskevasta päätöksestä esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 12 §:ssä tarkoitetulle epäillyn käyttämälle kielelle. Epäillylle voidaan kääntää suullisesti pidättämistä koskeva päätös tai vangitsemispäätös tai yhteen-veto päätöksestä, jollei epäillyn oikeusturva edellytä päätöksen kääntämistä kirjallisesti. Pidättämistä koskevan päätöksen kääntämiseen sovelletaan lisäksi, mitä esitutkintalain 4 luvun 13 §:ssä säädetään olennaisen esitutkinta-aineistoon kuuluvan asiakirjan kääntämisestä. Vangitsemispäätöksen kääntämiseen sovelletaan lisäksi, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 6 a luvussa säädetään asiakirjan kääntämisestä.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2012/13/EU tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudellisissa menettelyissä vahvistetaan säännöt epäiltyjen ja syytettyjen oikeudesta saada rikosoikeudellisissa menettelyissä tietoja heidän oikeuksistaan, muun muassa oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin. Direktiivin täytäntöönpanemiseksi hallitus on 28.5.2014 antanut esityksen eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 71/2014 vp).

Rikosoikeudenkäynti

Rikosoikeudenkäynnissä vastaajana olevan kielellisistä oikeuksista säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvussa. Luvun 2 §:n 3 momentin mukaan muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisellä vastaajalla tai asianomistajalla syyttäjän ajamassa rikosasiassa on oikeus maksuttomaan tulkkaukseen rikosasian käsittelyssä. Tuomioistuimen on viran puolesta huolehdittava siitä, että vastaaja tai asianomistaja saa tarvitsemansa tulkkauksen. Saman pykälän 4 momentin mukaan tuomioistuimen on huolehdittava tulkkauksen järjestämisestä myös silloin, kun asianosainen on viittomakielinen tai tulkkaus on asianosaisen aisti- tai puhevian takia tarpeen.

Lain 6 a luvun 3 §:n 1 momentin mukaan muulle kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselle vastaajalle on annettava kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös haastehakemuksesta ja tuomiosta häntä koskevilta osin. Vastaajalle on annettava kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös myös rikosasiassa tehtävästä päätöksestä ja muusta olennaisesta asiakirjasta tai sen osasta, jos käännös on tarpeen vastaajan oikeuden valvomiseksi. Asianomistajalle syyttäjän ajamassa rikosasiassa on annettava pyynnöstä kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös tuomiosta häntä koskevilta osin sekä käännös rikosasiassa tehtävästä päätöksestä tai sen osasta, jos käännös päätöksestä on tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi. Saman pykälän 2 momentin mukaan vastaajalle tai asianomistajalle voidaan 1 momentissa säädetystä poiketen kääntää suullisesti haastehakemus, tuomio tai muu olennainen asiakirja taikka asiakirjan osa tai yhteenveto asiakirjasta, jollei asianosaisen oikeusturva edellytä asiakirjan kääntämistä kirjallisesti. Tuomioistuimen on huolehdittava siitä, että vastaaja saa riittävät tiedot oikeudestaan asiakirjan käännökseen ja tarvittaessa varmistettava, haluaako vastaaja tässä pykälässä tarkoitetusta asiakirjasta käännöksen. Vastaajalle voidaan jättää antamatta käännös asiakirjasta, jos vastaaja luopuu oikeudestaan käännökseen. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 6 §:n mukaan tulkkina tai kääntäjänä saa toimia rehellinen ja muuten tehtävään sopiva henkilö, jolla on tehtävän edellyttämät taidot. Tuomioistuimen on määrättävä tehtävään uusi tulkki tai kääntäjä, jos asianosaisen oikeusturva sitä edellyttää.

Säännökset rikosprosessissa käytettävien tulkkien ja kääntäjien kelpoisuudesta on otettu edellä mainittuihin esitutkintalakiin ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin tulkkausdirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä. Säännöksissä tulkkien ja kääntäjien kel-

poisuudesta ei ole asetettu koulutukseen liittyviä edellytyksiä, vaan säännösten mukaan tulkkina saa toimia rehellinen ja muuten tehtävään sopiva henkilö, jolla on tehtävän edellyttämät taidot. Esitutkintaviranomaisen tai tuomioistuimen on määrättävä tehtävään uusi tulkki, jos asianosaisen oikeusturva sitä edellyttää. Esitutkintaviranomainen voi määrätä tehtävään uuden tulkin myös muusta painavasta syystä.

Hallituksen esityksen (HE 63/2013 vp) mukaan tulkin ja kääntäjän sopivuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon tulkin ja kääntäjän koulutus, kokemus sekä tehtävän laatu. Sopivuutta arvioitaessa tulee myös kiinnittää huomiota siihen, onko tulkki tai kääntäjä asiaan tai asianosaiseen sellaisessa suhteessa, joka voisi vaikuttaa hänen puolueettomuuteensa. Lakiin ei kuitenkaan ole otettu säännöksiä tulkin tai kääntäjän esteellisyydestä. Tulkiksi tai kääntäjäksi tulisi yleensä määrätä henkilö, jonka puolueettomuutta ei ole syytä epäillä. Myös muun henkilön käyttäminen tulkkina tai kääntäjänä on kuitenkin mahdollista, esimerkiksi kiiretilanteessa, jossa esteetöntä harvinaisen kielen tulkkia tai kääntäjää ei ole saatavilla. Tulkilla ja kääntäjällä tulisi olla tehtävän edellyttämä riittävä kielitaito. Yleisen kielitaidon lisäksi edellytettäisiin asian laatuun nähden riittävää oikeudellisen terminologian tuntemusta. Tulkin osalta tehtävän edellyttämällä taidolla tarkoitettaisiin myös tulkkaustehtävän vaatimaa tulkkaustaitoa. Tulkin olisi pystyttävä välittämään viesti muuttumattomana kieleltä toiselle. Tulkin olisi tulkkaustehtävää hoitaessaan oltava puolueeton ja neutraali. Tulkin tulisi olla sitä ammattitaitoisempi, mitä vaativammasta tehtävästä olisi kyse. Hallituksen esityksen mukaan esitutkintaviranomaisen tai tuomioistuimen tulee ensisijaisesti määrätä tulkiksi pätevä ammattitulkki. Tulkiksi voitaisiin kuitenkin määrätä myös muu tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö, jos esimerkiksi kielen harvinaisuudesta tai asian kiireellisyydestä johtuen pätevää ammattitulkkia ei olisi saatavilla. Käännöksen laadun turvaamiseksi esitutkintaviranomaisen ja tuomioistuimen tulee ensisijaisesti määrätä kääntäjäksi auktorisoitu kääntäjä. Jos auktorisoitua kääntäjää ei olisi saatavilla, tuomioistuin voisi määrätä kääntäjäksi muun tehtävään sopivan ja kykenevän henkilön.

2.2.2 Oikeudenkäymiskaari

Muiden kuin rikosasioiden osalta kääntämisestä ja tulkkauksesta yleisissä tuomioistuimissa säädetään oikeudenkäymiskaarissa (4/1734). Sen 4 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan muun kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisen asianosaisen, joka haluaa tulkkausta tai käännöksen, on huolehdittava tästä itse ja omalla kustannuksellaan, jollei tuomioistuin asian laadun huomioon ottaen toisin määrää. Tuomioistuimen on kuitenkin huolehdittava siitä, että muiden pohjoismaiden kansalaiset saavat sen käsiteltävissä asioissa tarvitsemansa tulkkauksen ja käännösavun.

2.2.3 Hallintolaki

Hallintolakia (434/2003) sovelletaan hallintoasioiden käsittelyyn valtion viranomaisissa, kunnallisissa viranomaisissa ja itsenäisissä julkisoikeudellisissa laitoksissa sekä eduskunnan virastoissa ja tasavallan presidentin kansliassa sekä valtion liikelaitoksissa, julkisoikeudellisissa yhdistyksissä sekä yksityisissä niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä. Lakia ei sovelleta lainkäyttöön, esitutkintaan, poliisitutkintaan eikä ulosottoon. Lakia ei sovelleta myöskään sotilaskäskyihin eikä muihin tehtävän tai muun toimenpiteen suorittamista koskeviin hallinnon sisäisiin määräyksiin. Hallintolain säännöksiä ei sovelleta ylimpien laillisuusvalvojien harjoittamaan laillisuusvalvontaan, ellei erikseen toisin säädetä.

Hallintolain 26 §:ssä säädetään tulkitsemisesta ja kääntämisestä hallintolain soveltamisalaan kuuluvissa asioissa. Säännöksen mukaan viranomaisen on järjestettävä tulkitseminen ja kääntäminen asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, jos:

- 1 romani- tai viittomakieltä taikka muuta kieltä käyttävä asianosainen ei osaa viranomaisessa käytettävää suomen tai ruotsin kieltä; tai
- 2 asianosainen ei vammaisuuden tai sairauden perusteella voi tulla ymmärretyksi.

Asia voidaan tulkita tai kääntää sellaiselle kielelle, jota asianosaisen voidaan todeta asian laatuun nähden riittävästi ymmärtävän. Asian selvittämiseksi tai asianosaisen oikeuksien turvaamiseksi viranomainen voi huolehtia tulkitsemisesta ja kääntämisestä muussakin kuin 1 momentissa tarkoitettussa asiassa. Suomen ja ruotsin kieltä käyttävän oikeudesta viranomaisen järjestämään tulkkaukseen sekä käännökseen säädetään kielilaissa (423/2003). Tulkitsemisesta ja kääntämisestä saamen kielelle on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään. Viranomaisen on myös huolehdittava siitä, että muiden pohjoismaiden kansalaiset saavat sen käsiteltävissä asioissa tarvittavan tulkitsemis- ja käännösavun. Hallintolain mukaan viranomainen on siten velvollinen järjestämään tulkitsemisen ja kääntämisen sellaisissa asioissa, jotka voivat tulla vireille viranomaisen aloitteesta. Viranomaisen aloitteesta vireille tulevia asioita ovat esimerkiksi tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon määrääminen tai etuuksien takaisinperintää koskevat asiat.

2.2.4 Hallintolainkäyttö

Hallintolainkäyttölakia (586/1996) sovelletaan lainkäyttöön yleisissä hallintotuomioistuimissa. Lakia sovelletaan myös, kun hallintoasiassa tehtyyn päätökseen haetaan muutosta valittamalla tai ylimääräisellä muutoksenhakukeinolla hallintoviranomaiselta tai muutoksenhakuasioita käsittelemään perustetulta lautakunnalta tai muulta tähän rinnastettavalta erityiseltä viranomaiselta. Hallintolainkäyttölain 77 §:ssä säädetään tulkitsemisestä ja kääntämisestä. Säännöksen mukaan viranomaisen on huolehdittava tulkitsemisestä ja kääntämisestä, jos henkilö ei osaa viranomaisessa kielilain (423/2003) mukaan käytettävää suomen tai ruotsin kieltä taikka aisti- tai puhevian vuoksi ei voi tulla ymmärretyksi ja:

- 1 asian aikaisemmassa käsittelyvaiheessa sitä käsitelleen viranomaisen on tullut huolehtia tulkitsemisestä tai kääntämisestä hallintolain 26 §:n 1 momentin tai muun säännöksen nojalla;
- 2 lainkäyttöasiaa käsittelevä viranomainen toimii ensi asteenä asiassa, joka on tullut vireille viranomaisen aloitteesta; tai
- 3 henkilöä kuullaan suullisesti.

Erityisestä syystä viranomainen voi huolehtia tulkitsemisestä ja kääntämisestä muussakin kuin edellä tarkoitettussa tapauksessa. Tulkkina tai kääntäjänä ei saa käyttää henkilöä, joka on sellaisessa suhteessa asianosaiseen tai asiaan, että hänen luotettavuutensa voi tästä syystä vaarantua. Hallintolainkäyttölakiin ei ole otettu esteellisyyttä koskevan säännöksen lisäksi muita tulkin kelpoisuutta koskevia säännöksiä, mutta lain esitöiden mukaan viranomaisen tehtävänä on todeta, että tulkki tai kääntäjä hallitsee tehtävänsä riittävän hyvin (HE 217/1995 vp). Estettä ei hallituksen esityksen mukaan ole sille, että tulkitsijana tai kääntäjänä on asian käsittelijä. Tämä ei saa kuitenkaan merkitä asianosaisen sellaista avus-

tamista, joka aiheuttaisi virkamiehen esteellisyyden. Jos viranomaisessa ei ole tulkiksi tai kääntäjäksi kykenevää henkilöä, viranomaisen tulee hankkia muu henkilö siihen tehtävään.

2.2.5 Oikeusapulaki

Oikeusapulain (257/2002) 1 §:n mukaan oikeusapua annetaan valtion varoin henkilölle, joka tarvitsee asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa ja joka taloudellisen asemansa vuoksi ei kykene itse suorittamaan sen hoitamisen vaatimia menoja. Oikeusapuun kuuluu oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä vapautus eräistä asian käsittelyyn liittyvistä menoista siten kuin tässä laissa säädetään. Oikeusapulain 4 §:n mukaan oikeusavun myöntäminen vapauttaa edun saajan velvollisuudesta suorittaa muun muassa palkkiota ja korvausta asian käsittelyssä tarvitsemastaan tulkkaus- ja käännösavusta. Jollei oikeusavun saajalla ole jo muuten lain mukaan oikeutta maksuttomaan tulkkaukseen, määrää tuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa pääasian käsittelevän tuomioistuimen oikeusapulain 18 §:n momentin mukaan tulkille valtion varoista maksettavan palkkion ja korvauksen sekä oikeusapua saaneelle maksettavat korvaukset. Oikeusaputoimisto määrää tulkille maksettavan palkkion ja korvauksen asioissa, joita ei käsitellä tuomioistuimessa.

2.2.6 Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelu

Laissa vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluista (133/2010) säädetään Suomessa asuvan vammaisen henkilön oikeudesta Kansaneläkelaitoksen järjestämään tulkkauspalveluun. Oikeus tulkkauspalveluun on henkilöllä, jolla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja joka vammansa vuoksi tarvitsee tulkkausta työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistykseen. Lisäksi edellytyksenä on, että henkilö kykenee ilmaisemaan omaa tahtoaan tulkkauksen avulla ja hänellä on käytössään jokin toimiva kommunikointikeino. Laki on toissijainen ja sen mukaista tulkkauspalvelua järjestetään, jos vammaisen henkilö ei saa riittävää ja hänelle sopivaa tulkkausta muun lain nojalla. Tulkkauspalvelua voidaan kuitenkin järjestää, jos muun lain nojalla annettavan palvelun saaminen viivästyy tai palvelun antamiseen on muu perusteltu syy.

Kela järjestää tulkkauspalvelun hankkimalla sen tulkkauspalveluntuottajilta. Henkilön saatua Kelan päätöksen oikeudesta tulkkauspalveluun, hän ottaa tulkkausta tarvitessaan yhteyttä Kelan välityskeskukseen ja tilaa tulkin tarvitsemaansa tapahtumaan. Tilauksen saatuaan välityskeskus etsii asiakkaan profilia vastaavan vapaan tulkin kilpailutuksessa valituista Kelan sopimuskumppaneista ja välittää tulkille asiakkaan tulkkaustarpeen. Tulkin etsintä ja valinta suoritetaan Kelan välitysjärjestelmän avulla.

2.2.7 Tulkkia ja kääntäjää koskevat salassapito- ja esteellisyysäännökset

Tulkkausedirektiivin 5 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että tulkkien ja kääntäjien edellytetään noudattavan tämän direktiivin mukaisesti tarjottavassa tulkkauksessa ja toimitettavissa käännöksissä luottamuksellisuutta.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 23 §:n nojalla tulkeilla ja kääntäjillä on vaitiolovelvollisuus tulkkaus- tai käännöstehtävää hoitaessaan saamistaan salassa pidettävistä tiedoista. Pykälän 1 momentin mukaan viranomaisen pal-

veluksessa oleva samoin kuin luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutaakaan viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saamaa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa senkään jälkeen, kun toiminta viranomaisessa tai tehtävän hoitaminen viranomaisen lukuun on päätynyt. Pykälän 2 momentin mukaan mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös sitä, joka harjoittelijana tai muutoin toimii viranomaisessa taikka viranomaisen toimeksiannosta tai toimeksiantotehtävää hoitavan palveluksessa taikka joka on saanut salassa pidettäviä tietoja lain tai lain perusteella annetun luvan nojalla, jollei laista tai sen perusteella annetusta luvasta muuta johdu. Vaitiolovelvollisuus on myös sillä, jolle viranomaisen on ilmoittanut julkisuus- tai salassapito-olettaman sisältävän salassapitosäännöksen osoittamissa rajoissa tietoja, jotka ovat yleisöltä salassa pidettäviä. Asianosainen, hänen edustajansa tai avustajansa ei saa ilmaista sivullisille asianosaisaseman perusteella saatuja salassa pidettäviä tietoja, jotka koskevat muita kuin asianosaista itseään.

Tulkkauksidirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a lukuun lisättiin säännös, jonka mukaan tulkkiin sovelletaan mitä oikeudenkäymiskaaressa säädetään oikeudenkäyntiavustajan salassapitovelvollisuudesta ja velvollisuudesta kieltäytyä todistamasta. Rangaistus salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta (ROL 6 a luvun 7 §). Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 17 §:n 1 momentin mukaan oikeudenkäyntiavustaja ei saa luvattomasti ilmaista päämiehen hänelle uskomaa yksityistä tai perheen salaisuutta tai muuta sellaista luottamuksellista seikkaa, josta hän tehtävässään on saanut tiedon.

Hallintolain 13 §:n 3 momentin mukaan asian käsittelyssä käytettävää tulkkia ja kääntäjää koskee mitä asiamiehen ja avustajan salassapitovelvollisuudesta säädetään. Hallintolain 13 §:n 1 ja 2 momentin mukaan asiamies tai avustaja ei saa luvattomasti ilmaista päämiehen hänelle asian hoitamista varten uskomaa luottamuksellista tietoa. Asiamiehen tai avustajan tehtävänsä hoitamista varten muutoin saamia tietoja koskevaan salassapitovelvollisuuteen ja hyväksikäyttökieltoon sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia silloinkin, kun tietoja on saatu muulta kuin asiaa käsittelevältä viranomaiselta.

Rikoslain (39/1889) 38 luvun 1 §:ssä säädetään salassapitorikoksesta. Lainkohdan mukaan joka laissa tai asetuksessa säädetyn taikka viranomaisen lain nojalla erikseen määräämän salassapitovelvollisuuden vastaisesti:

- 1 paljastaa salassa pidettävän seikan, josta hän on asemassaan, toimessaan tai tehtävää suorittaessaan saanut tiedon; taikka
 - 2 käyttää tällaista salaisuutta omaksi tai toisen hyödyksi,
- on tuomittava, jollei teko ole rangaistava 40 luvun 5 §:n mukaan, salassapitorikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Rikoslain 38 luvun 2 §:ssä säädetään salassapitorikkomuksesta. Pykälän 1 momentin mukaan jos salassapitorikos, huomioon ottaen teon merkitys yksityisyyden tai luottamuksellisuuden suojan kannalta taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentekijä on tuomittava salassapitorikkomuksesta sakkoon. Salassapitorikkomuksesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan myös se, joka on syyllistynyt sellaiseen 1 §:ssä tarkoitettuun salassapitovelvollisuuden rikkomiseen, joka on erikseen säädetty salassapitorikkomuksena rangaistavaksi.

Rikoslain 40 luvussa säädetään virkarikoksista. Luvun 5 §:n mukaan jos virkamies tahallaan palvelussuhteensa aikana tai sen päätyttyä oikeudettomasti

- 1 paljastaa sellaisen asiakirjan tai tiedon, joka viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) tai muun lain mukaan on salassa pidettävä tai jota ei lain mukaan saa ilmaista, taikka
- 2 käyttää omaksi tai toisen hyödyksi taikka toisen vahingoksi 1 kohdassa tarkoitettua asiakirjaa tai tietoa,

hänet on tuomittava, jollei teosta muualla säädetä ankarampaa rangaistusta, virkasalaisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtävänsä.

Jos virkamies huolimattomuudesta syyllistyy 1 momentissa tarkoitettuun tekoon, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus sekä muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava, jollei teosta muualla säädetä ankarampaa rangaistusta, tuottamuksellisesta virkasalaisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Auktorisoiduista kääntäjistä annetun lain 19 §:n mukaan auktorisoitu kääntäjä ei saa luvattomasti ilmaista sivulliselle eikä käyttää omaksi hyödykseen, mitä hän tässä tehtävässään on saanut tietoonsa. Saman lain 23 §:n mukaan rangaistus 19 §:ssä säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai jollei siitä muualla laissa kuin rikoslain 38 luvun 1 §:ssä säädetä ankarampaa rangaistusta.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa ei ole säännöksiä tulkin esteellisyydestä, mutta tulkkausdirektiivin täytäntöönpanoa koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että tuomioistuimen on tulkin sopivuutta arvioidessaan kiinnitettävä huomiota siihen, onko tulkki tai kääntäjä asiaan tai asianosaiseen sellaisessa suhteessa, joka voisi vaikuttaa hänen puolueettomuuteensa. Tulkiksi tai kääntäjäksi tulisi yleensä määrätä henkilö, jonka puolueettomuutta ei ole syytä epäillä. Myös muun henkilön käyttäminen tulkkina tai kääntäjänä olisi kuitenkin mahdollista, esimerkiksi kiiretilanteessa, jossa esteetöntä harvinaisen kielen tulkkia tai kääntäjää ei ole saatavilla (HE 63/2013 vp). Samassa yhteydessä ei myöskään esitutkintalakiin otettu säännöksiä tulkin esteellisyydestä. Hallituksen esityksen mukaan tulkkauksen järjestäminen voi olla ongelmallista erityisesti harvinaisten kielten käyttämisen yhteydessä sekä kiireellisissä tilanteissa, joissa kuultavaa on rikoksen selvittämiseen liittyvistä syistä kuultava pikaisesti. Esitutkintaviranomaisen on kuitenkin mahdollisuuksien mukaan pyrittävä siihen, että tulkkina käytetään esteetöntä henkilöä.

Hallintolain 65 §:n mukaan tulkkina tai kääntäjänä ei saa käyttää henkilöä, joka on sellaisessa suhteessa asianosaiseen tai asiaan, että hänen luotettavuutensa voi tästä syystä vaarantua. Myöskään hallintolainkäyttölain 77 §:n 3 momentin mukaan tulkkina tai kääntäjänä ei saa käyttää henkilöä, joka on sellaisessa suhteessa asianosaiseen tai asiaan, että hänen luotettavuutensa voi tästä syystä vaarantua.

2.3 Tulkkauspalvelujen hankinta ja saatavuus

Viranomaisen velvollisuus huolehtia tulkkaamisesta ja kääntämisestä riippuu edellä luvussa 2.2 kuvatulla tavalla asian laadusta.

2.3.1 Tulkkauspalvelujen hankinta

Valtion ja kuntien viranomaisten sekä muiden hankintayksiköiden on kilpailutettava hankintansa siten kuin julkisista hankinnoista annetussa laissa (348/2007) säädetään. Lain mukaan hankinnat jaetaan arvon mukaan kolmeen ryhmään. Hankinnan arvo ratkaisee, miten kilpailuttaminen on järjestettävä. Hankinnan toteutusta käynnistettäessä on valittava hankintaan soveltuva hankintamenettely. Hankinnassa käytettävät kilpailuttamismenettelyt on määriteltävä hankintalain 5 §:n 10–16 kohdassa. Mainituissa säännöksissä säädettyjä kilpailuttamismenettelyjä ovat avoin menettely, rajoitettu menettely, neuvottelumenettely, suora hankinta, kilpailullinen neuvottelumenettely, puitejärjestely ja suunnittelukilpailu. Hankintalain 25 §:n mukaan hankinnassa on käytettävä ensisijaisesti avointa tai rajoitettua menettelyä. Neuvottelumenettelyä, suora hankintaa, kilpailullista neuvottelumenettelyä ja puitejärjestelyä voidaan käyttää 25–32 §:ssä säädettyin edellytyksin. Hankinnassa käytettävä menettely riippuu hankinnan arvosta, kohteesta, luonteesta monimutkaisuudesta, valintaperusteesta, käytettävissä olevasta ajasta, neuvottelutarpeesta ja markkinoilla toimivien toimittajien lukumäärästä. Viranomaiset voivat kilpailuttaa itse hankintansa hankintalainsäädännön säännösten mukaisesti.

Valtion yhteishankintayksikkö Hansel Oy on kilpailuttanut viranomaisten puolesta ja heidän käyttöönsä muun muassa tulkkauspalveluja koskevan puitesopimuksen vuosille 2013–2016. Viranomaiset voivat halutessaan liittyä tähän puitejärjestelyyn tekemällä liittymisilmoituksen Hansel Oy:lle. Puitesopimuksen toimintamallin mukaisesti virastot voivat tilata haluamansa palvelun ilman erillistä em. hankintalain mukaista kilpailutusta ilmoitusvelvollisuuksineen. Toimintamallin mukaan kansallisen kynnysarvon (< 30 000 euroa, alv 0 %) alittaville hankinnoille tilauksen voi tehdä suoraan puitesopimustoimittajalle ja kynnysarvon (> 30 000 euroa, alv 0 %) ylittävälle hankinnoille kevennetyllä kilpailutuksella Hanselin ohjeiden ja valmiiden lomakkeiden mukaisesti.

Hankinnan arvoa laskettaessa tulee ottaa huomioon tulkkaustarpeet kaikista tarvitsemista kielistä. Lähtökohtana arvon laskemisessa tulee käyttää vuoden mittaista ajanjaksoa tai koko sopimuskaudelle ennakoitua arvoa.

Vuosia 2013–2016 koskevassa puitesopimuksessa tarjouksia on vertailtu antamalla hinnalle 40 %:n ja laadulle 60 %:n painoarvo. Laadun osalta on muun muassa otettu huomioon tarjoajien nimeämien tulkkien kokemus oikeustulkkauksesta. Käytännössä oikeustulkkauksen määrittely ja ilmoitetun kokemuksen määrän osoittamisessa on ollut vaihtelevia käytäntöjä. Kilpailutettujen välityspalvelutoimittajien tulkkien ammattitaito ei ole aina vastannut tehtävän edellyttämää tasoa. Kilpailutus on toteutettu laajoina alueina eikä palvelun toimittajilla ole tarjota tulkkia kaikissa kielissä. Tästä syystä viranomaiset joutuvat hankkimaan tulkkipalveluja myös muilla keinoin. Viranomaisten omat hankinnat on koettu monimutkaisiksi toteuttaa paitsi hankintoja koskevien säännösten ja ohjeiden myös asianosaisten oikeusturvaa koskevien menettelytapasäännösten ja käytännön aikatauluongelmien vuoksi.

Kela on kilpailuttanut vammaisten asioimistulkkauspalvelun, mutta etätulkkauksen ja tulkkien välitystoiminnan se hoitaa itse. Viimeisimmän hankinnan vuonna 2013 Kela on toteuttanut tarjouskilpailulla valitsemalla palveluntuottajat hankintalain mukaiseen puitejärjestelyyn alueellisesti siten, että kilpailutusalueet muodostuvat Kelan vakuutusalueista siten, että Itä- ja Pohjois- Suomen vakuutusalue muodostaa yhden ja Etelä- ja Länsi-Suomen vakuutusalueet toisen kilpailutusalueen. Ammattitaitovaatimusten osalta Kela on edellyttänyt, että palveluntuottajan tarjoamat tulkit täyttävät Kelan määrittelemät ammattitaitovaatimukset ja sitoutuvat Viittomakielen tulkin ammattisäännösten noudattami-

seen tai Puhevammaisten tulkkauspalvelun eettisten periaatteiden noudattamiseen. Kelan kilpailutus ei koske oikeustulkkauspalveluja eikä sitä ole tarkoitettu niiden viranomaisten käyttöön, joiden on lain mukaan järjestettävä tulkkaus.

2.3.2 Tulkkauspalvelujen saatavuus

Asian kiireellisyys ja kielen harvinaisuus voivat käytännössä vaikeuttaa tehtävän edellyttämän kelpoisuuden omaavan tulkin saamista. Tuomioistuinten ja esitutkintaviranomaisten kokemusten mukaan sekä valtiolle puitesopimuksin hankittujen että muuta kautta hankittujen tulkkien edellytykset rikosasioissa ja oikeudenkäynneissä tulkkaamiseen vaihtelevat suuresti. Epävirallisten tulkkilistojen tai muuta kautta hankittujen tulkkien pätevyyttä ei aina ehditä selvittää. Vastuu tulkin sopivuudesta on aina tulkin hankkineella viranomaisella. Esimerkiksi Poliisihallitus on antanut poliisille sisäisen määräyksen vieraskielisen tulkkauksen ja kääntämisen käyttämisestä ja tulkin tai kääntäjän valinnassa olennaisista seikoista, kun palvelua tarvitaan esitutkinnassa ja pakkokeinoja käytettäessä. Muun muassa käräjäoikeudet ovat antaneet ohjeistuksia tulkkien tilaamisesta.

Valtion viranomaisten on ensisijaisesti pyrittävä käyttämään yhteishankintayksikkö Hansel Oy:n kilpailuttamia tulkkeja. Jos kilpailutettuja tulkkeja ei ole saatavilla, joutuvat viranomaiset hankkimaan tulkin muuta kautta. Tulkkeja ja kääntäjiä tarvitsevilla viranomaisilla, kuten poliisilla, Rajavartiolaitoksella, Tullilla ja tuomioistuimilla ei ole käytössään yhtä yhteistä tulkkirekisteriä, vaan ne käyttävät omia epävirallisia listojaan tulkeista ja kääntäjistä. Listoilla voi olla viranomaisen itsensä tai toisen viranomaisen aikaisemmin käyttämiä tulkkeja taikka tulkkeja, jotka ovat itse ilmoittaneet olevansa käytettävissä tulkkaustehtävissä. Viranomaiset voivat hankkia tulkin tulkkivälityspalveluiden kautta tai olemalla suoraan yhteydessä itsenäisenä ammatinharjoittajana toimivaan tulkkiin tai kääntäjään. Kaikki tulkit eivät ole tulkkivälityspalveluiden palveluksessa, mihin voi olla useita syitä, kuten se, että tulkki työllistyy muutenkin riittävästi ja haluaa tarjota palveluitaan suoraan ilman välitystoimistoja, tai sitten välityspalvelut eivät ole rekrytoineet tulkkia tulkkauskielen yltäarjonnan vuoksi tai siksi, että tulkin ammattitaito ei ole riittävä.

Tulkkien ja kääntäjien ammatti- ja muut järjestöt pitävät yllä epävirallisia tulkkien ja kääntäjien listoja. Esimerkiksi Suomen kääntäjien ja tulkkien liitolla on internet-sivuillaan kääntäjä- ja tulkkihakupalvelu², johon liiton jäsenenä olevat tulkit ja kääntäjät voivat ilmoittaa tietojaan ja josta toimeksiantajat voivat etsiä sopivaa kääntäjää tai tulkkia. Hakukone sisältää kääntäjien ja tulkkien yhteystiedot, tiedot kieliyhdistelmistä ja erikoisaloista. Käännösalan asiantuntijat KAJ ry:llä on internet -sivuillaan kääntäjäpörssi -niminen palvelu³, josta voi etsiä sekä kääntäjää että tulkkia. Hakukone sisältää yhdistyksen jäsenenä olevien tulkkien ja kääntäjien ilmoittamat yhteystiedot sekä tiedot työkielistä. Listoilla olevat tiedot oikeustulkkausalan osaamisesta perustuvat tulkkien omaan ilmoitukseen.

Suomen Viittomakielen Tulkit ry, Kuurojen Liitto ry, Kuuloliitto ry ja Suomen Kuurosokeat ry pitävät yhteistä tulkkirekisteriä. Rekisteriin liittyviä asioita käsitellään tulkkitoiminnan yhteistyöryhmässä. Rekisteriin kootaan tiedot niistä tulkeista, jotka ovat suorittaneet yhteistyöryhmän hyväksymän koulutuksen ja joita järjestöt suosittelevat käyttämään tulkkeina.

² <http://www.sktl.fi/hakupalvelu/>

³ <http://www.kaj.fi/kaantajaporssi>

3 Tulkkien ja kääntäjien kelpoisuus

Tulkkausdirektiivin 5 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava konkreettisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että tarjotun tulkkauksen ja toimitettujen käännösten laatu vastaa 2 artiklan 8 kohdassa ja 3 artiklan 9 kohdassa edellytettyä tasoa. Mainituissa direktiivin kohdissa edellytetään, että tarjottava tulkkaus ja käännökset ovat riittävän laadukkaita, jotta niiden avulla voidaan turvata menettelyn oikeudenmukaisuus erityisesti varmistamalla, että epäilty tai syytetty tuntee häntä vastaan vireillä olevan asian ja kykenee käyttämään oikeuttaan puolustukseen. Direktiivin 5 artiklan 2 kohdan mukaan tulkkauksen ja kääntämisen laadun ja tehokkaan saatavuuden edistämiseksi jäsenvaltioiden on pyrittävä perustamaan tarvittavan pätevyyden omaavien itsenäisten kääntäjien ja tulkkien rekisteri tai rekisterit.

3.1 Tulkit

Suomessa ei ole direktiivissä tarkoitettua tulkkien rekisteriä oikeusallalla toimiville tarvittavan pätevyyden omaaville tulkeille. Tämän vuoksi oikeustulkkien rekisterin perustamista selvittävä työryhmä on keskittynyt selvittämään oikeustulkkien rekisterin perustamiseen liittyviä kysymyksiä.

3.1.1 Tulkkien koulutus

Viranomaisten toimintaa säätelevissä laeissa ei ole asetettu edellytyksiä oikeudenkäynnissä, hallintoasiassa tai esitutkinnassa käytettävän tulkin koulutukselle. Tulkin opintoja on Suomessa mahdollista suorittaa sekä korkea-asteen että toisen asteen opintoina.

Ammatillinen koulutus

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnon alaisessa koulutusjärjestelmässä ammatilliseen koulutukseen kuuluvat ammatillinen perus- ja lisäkoulutus. Ammatillisen perustutkinnon voi suorittaa joko ammatillisissa oppilaitoksissa tutkintoon johtavana koulutuksena, oppisopimuskoulutuksena tai ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomana näyttötutkintona. Ammatillisena lisäkoulutuksena voi suorittaa näyttötutkintoina ammatti- ja erikoisammattitutkintoja. Näyttötutkintona suoritettavista ammatillisista tutkinnoista säädetään ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998). Lain 12 §:n mukaan ammattitutkinnoissa osoitetaan alan ammattityöntekijältä edellytetty ammat-

titaito ja erikoisammattitutkinnoissa osoitetaan alan vaativimpien työtehtävien hallinta. Ennen näyttötutkinnon suorittamista on mahdollista osallistua näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen.

Asioimistulkin ammattitutkinto on näyttötutkintona suoritettava ammatillinen tutkinto. Asioimistulkin ammattitutkinto muodostuu kolmesta tutkinnon osasta. Tutkinnon osat ovat tulkin toimintavalmiudet, työkielten hallinta ja tulkkaustaito. Tutkinto on valmis, kun kaikki kolme osaa on suoritettu hyväksyttävästi. Tutkinnon perusteiden mukaan asioimistulkin hallitsee kaksi työkieltä, joista toinen on suomi tai ruotsi. Tutkinnon suorittajan tulee tuottaa A-työkieltä kaikkine vivahteineen ja sävyineen virheettömästi ja siten, että sitä on helppo ymmärtää. Tutkinnon suorittajan tulee tuottaa B-työkieltä siten, että hän hallitsee peruskieliopin ja -sanaston, tekee eron virallisen ja epävirallisen kielimuodon välillä, esittää asiat yhtenäisenä kokonaisuutena sekä tuottaa tekstiä, josta viesti välittyy vaivatta. Kirjallisen kielitaidon ohella tutkinnon suorittaja osoittaa työkielialueidensa kulttuuri- ja yhteiskuntatietouden tuntemuksen. Tutkinnon perusteiden mukaan asioimistulkin ammattitutkinnon suorittaja muun muassa tuntee pääpiirteissään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän ja sen toimintaperiaatteet, poliisi- ja oikeuslaitoksen palvelujärjestelmän ja sen toimintaperiaatteet, pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanottojärjestelmän sekä koulutus- ja sivistystoimen toimintaperiaatteet. Lisäksi tutkinnon suorittaja hallitsee yleisen yhteiskuntatietouden, asioimistulkkausten kannalta keskeisten alojen perustietouden ja vallitsevat käytännöt. Käytännössä asioimistulkkaus on tyypillisimmillään tulkkausta maahanmuuttajan ja suomalaisen viranomaisen välillä.⁴ Vuosina 1998–2013 on suoritettu yhteensä 367 asioimistulkin ammattitutkintoa 35 eri kielessä.

Puhevalmiiden tulkin erikoisammattitutkinto on näyttötutkinto, joka suoritetaan osoittamalla hyväksytysti tutkinnon perusteissa vaadittu osaaminen tutkintotilaisuuksissa käytännön työssä ja toiminnassa. Puhevalmiiden tulkin erikoisammattitutkinto muodostuu kolmesta pakollisesta tutkinnon osasta ja yhdestä valinnaisesta tutkinnon osasta. Tutkinnon pakollisia osia ovat tulkkauspalvelujärjestelmässä toimiminen, tulkkaus ja kommunikoinnin häiriöiden tuntemus sekä tulkkaus ja kommunikoinnin apuvälineiden käyttö. Valinnainen tutkinnon osa on yrittäjyys.⁵

Oikeustulkin erikoisammattitutkinto on näyttötutkinto, joka suoritetaan osoittamalla hyväksytysti tutkinnon perusteissa vaadittu osaaminen tutkintotilaisuuksissa käytännön työssä ja toiminnassa. Tutkinnon suorittaminen ei ole sidottu ammatitaidon hankkimistapaan. Oikeustulkin erikoisammattitutkinto on lisätty ammatillisen tutkintojärjestelmän tutkintorakenteeseen 2.2.2011 muun muassa tulkkausdirektiivissä tarkoitettujen riittävän pätevien tulkkien saamiseksi. Oikeustulkin erikoisammattitutkinnon perusteet valmistettiin Opetushallituksen asettamassa projektiryhmässä. Opetushallitus on vahvistanut oikeustulkin tutkinnon perusteet keväällä 2013. Oikeustulkin erikoisammattitutkinnon pakolliset tutkinnon osat ovat oikeustulkin ammatillinen toiminta ja työelämäosaaminen, oikeustulkin toimintaympäristön osaaminen, oikeustulkin työkielten hallinta ja oikeustulkkaustaito. Tutkinnon perusteissa oikeustulkin erikoisammattitutkinnoissa osoitettavan osaamisen osalta todetaan, että oikeustulkin erikoisammattitutkinnon suorittaneella henkilöllä on syvälinen ja erikoistunut ammatitaito, jota hän käyttää toimiessaan tulkkina tavallisimmin viranomaisaloitteisissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa asioissa.

⁴ Asioimistulkin ammattitutkinnon näyttötutkinnon perusteet, OPH 1.12.2006, määräys 42/011/2006.

⁵ Puhevalmiiden tulkin erikoisammattitutkinnon näyttötutkinnon perusteet, OPH 1.1.2011, määräys 60/011/2010.

Hän osaa toimia tulkkina vaativissakin asiointitilanteissa, joita ovat muun muassa tuomioistuinten, poliisin ja hallinnon prosessit. Oikeustulkin keskeistä osaamista ovat myös monimutkaisten viranomaistekstien ymmärtäminen ja niiden hyödyntäminen työssä sekä työkielen tai työkielten alueiden kulttuurin tunteminen. Oikeustulkin erikoisammattitutkinnon ammattitaitovaatimukset on määritelty sellaisiksi, että niistä voi suoriutua henkilö, jolla on vankka, monivuotinen kokemus vastaavissa tulkkaustehtävissä toimimisesta. Jotta oikeustulkki voi menestyä tehtävässään, häneltä edellytetään keskeisimpiin työtehtäviin liittyvien suomalaisen hallinto- ja oikeusjärjestelmän prosessien, menettelyjen ja toimijoiden sekä eri osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien tuntemista. Lisäksi häneltä edellytetään nuhteetonta taustaa. Oikeustulkin on hallittava oikeustulkkauksen alan keskeinen sanasto tutkintasuorituksen työkielillä ja pystyttävä perehtymään tulkkaustehtävien tapauskohtaiseen erikoissanastoon lyhyelläkin varoitusaajalla.⁶

Oikeustulkin erikoisammattitutkinnolle on nimetty tutkintotoimikunta, joka voi tehdä sopimukset näyttötutkintojen järjestäjien kanssa, jotta ne voivat vastaanottaa tutkintosuorituksia. Toistaiseksi tutkinnon järjestämissopimuksia ei vielä ole tehty eikä näyttötutkintoon valmistava koulutus ole käynnistynyt.

Korkea-asteen koulutus

Helsingin yliopisto

Suomen ja ruotsin kielen opetus tapahtuu Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitoksessa, jossa annetaan opetusta ruotsin kääntämisessä. Nykykielten laitoksessa tarjotaan opetusta kaikkiaan 23 kielessä. Laitoksella voi suorittaa kääntäjäopintoja englannin, saksan ja venäjän kääntämisen pääaineopintoina. Maisterin tutkintoon sijoittuvasta kääntämisen ja monikielisen viestinnän koulutusohjelmasta valmistuu käännös- ja tulkkausviestinnän sekä käännösteknologian asiantuntijoita. Opinnot valmentavat muun muassa kääntäjän ja tulkin ammatteihin. Kääntämisen ja monikielisen viestinnän koulutusohjelmassa pääaineena on englannin, ranskan, saksan tai venäjän kääntäminen tai käännöstiede⁷. Lisäksi laitoksella voi suorittaa käännöstieteen sivuaineopintoja, joista voi suorittaa perusopinnot (25 op) ja aineopinnot (35 op). Kurssit on tarkoitettu kaikkien kielten oppiaineiden opiskelijoiden lisäksi myös niille kääntämisestä kiinnostuneille opiskelijoille, joiden oma pääaine ei tarjoa erityistä kääntämiseen tähtävää koulutusta. Perusopinnot (25 op) on pakollinen sivuaine kaikille kääntämisen oppiaineiden opiskelijoille. Perusopintoihin kuuluu kääntäjän kompetensseihin, kääntämisen teoriaan, tekstilingvistiikkaan, terminologiaan ja käännösteknologiaan liittyviä kursseja. Aineopinnoissa (35 op) on mahdollisuus painottaa opintojaan: yleisiin aineopintoihin sisältyy laaja valikoima kursseja käännöstieteen ja käännöstoiminnan eri alueilta. Aineopinnot voivat painottua myös audiovisuaaliseen kääntämiseen tai käännösteknologiaan. Kääntämisen ja monikielisen viestinnän koulutusohjelma käsittää seuraavat erikoisalat: laki ja hallinto, av-kääntäminen, tulkkaus ja käännösteknologia. Näissä erikoisaloissa on tarjolla kussakin opetusta 35 opintopistettä, joista opiskelijan suositellaan suorittavan 15–25 opintopisteen kokonaisuuksia, joihin kuuluu muun muassa lain ja hallinnon kääntäminen ja tulkkaus -osio.

⁶ Oikeustulkin erikoisammattitutkinnon näyttötutkinnon perusteet, OPH 1.8.2013, määräys 14/011/2013.

⁷ Käännöstieteen pääaineopinnot painottuvat käännösteknologiaan. Koulutusohjelman opintojaksot ovat soveltuvin osin tarjolla myös puolan, latvian, liettuan, tšekin, unkarin ja viron kielen kääntämisen opiskelijoille.

Tampereen yliopisto

Koulutus Tampereen yliopistossa on järjestetty 1.8.2012 alkaen tutkinto-ohjelmina, ei enää pääaineina. Tampereen yliopiston kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikön tutkinto-ohjelmia ovat englannin kielen, kirjallisuuden ja kääntämisen, saksan kielen, kulttuurin ja kääntämisen ja venäjän kielen, kulttuurin ja kääntämisen koulutusohjelmat sekä maisterin tutkinnon monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot. Englannin kielen, kirjallisuuden ja kääntämisen sekä saksan kielen, kulttuurin ja kääntämisen koulutusohjelmissa opiskelijat voivat kandidaattipintojensa aikana alkaa suuntautua kääntämisen ja tulkkauksen opintoihin. Kääntämisen ja tulkkauksen opintoihin kuuluu käännöstieteen, käännösviestinnän, kielen ja kulttuurin opintoja.

Itä-Suomen yliopisto

Itä-Suomen yliopistossa Joensuun kampuksella filosofisessa tiedekunnassa on mahdollista suorittaa sekä alempi että ylempi korkeakoulututkinto pääaineissa englannin kieli ja kääntäminen, saksan kieli ja kääntäminen, venäjän kieli ja kääntäminen sekä yleinen kielitiede. Saksan ja venäjän kielissä alemman korkeakoulututkinnon, humanististen tieteiden kandidaatin tutkinnon pääaine on saksan kieli tai venäjän kieli. Kyseisten kielten aineopinnoissa suuntautumisvaihtoehtoina on joko kieli ja kulttuuri tai kieli ja kääntäminen. Lisäksi käännöstiedettä voi opiskella sivuaineena.⁸

Turun yliopisto

Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteen laitoksella voi opiskella englannin, ranskan ja saksan kääntämistä ja tulkkausta sekä espanjan ja italian kääntämistä. Turun yliopiston kielikeskus myöntää resurssiensa puitteissa oikeuksia suorittaa kielikursseja erillisopinnoina. Opinto-oikeuden saaminen edellyttää ensisijaisesti Turun yliopistossa tai muualla jo suoritettua tutkinnon täydentämistä, ammattipätevyyden lisäämistä tai virkakelpoisuuden saavuttamista.⁹

Vaasan yliopisto

Vaasan yliopistossa on mahdollista opiskella kotimaisia kieliä kotimaisten kielten kandidaattiohjelmassa, jossa pääaineita ovat ruotsi, ruotsia äidinkielenä tai suomi toisena kotimaisena kielenä. Kotimaisten kielten kandidaattiohjelmassa voi valita sivuaineeksi Vaasan yliopiston tarjontaan sisältyvistä opintokokonaisuuksista esimerkiksi tulkkauksen. Kotimaisten kielten maisterikoulutusohjelmat ovat Kieliasiantuntijuus erikoistuneessa yhteiskunnassa -maisterikoulutusohjelma, jossa pääaineena on ruotsi, Viestinnän monialainen maisterikoulutusohjelma sekä Ruotsin kielen ja kielikyllyn maisteriohjelma. Yliopistossa on mahdollista suorittaa kandidaatin ja maisterin tutkinnot pääaineena saksan kieli ja kirjallisuus. Kääntämisestä kiinnostuneille suositellaan maisteriohjelmaa Kieliasiantuntijuus erikoistuneessa yhteiskunnassa. Vaasan yliopiston Viestinnän, nykysuomen ja englannin kandidaattiohjelmassa (180 op) pääaineeksi valitaan joko viestintätieteet, nykysuomi tai englannin kieli. Kandidaatin tutkinnossa englannin kieltä pääaineena opiskelleet, voivat

⁸ <http://www.uef.fi/fi/filtdk/hum/paaaineet-ja-suuntautumisvaihtoehdot>

⁹ <https://nettiopsu.utu.fi/opas/index.htm>

suorittaa maisterin tutkinnon Kieliasiantuntijuus erikoistuneessa yhteiskunnassa tai Comparative Cultural Studies –maisteriohjelmissa.¹⁰

Diakonia – ammattikorkeakoulu

Diakonia – ammattikorkeakoulussa voi suorittaa 210 opintopisteen laajuisen tulkin ammattikorkeakoulututkinnon asioimistulkkauksen koulutusohjelmassa. Koulutuksen sisällöissä keskitytään tulkkaukseen ja kääntämiseen, tulkin ammatilliseen työnkuvaan ja ammattietiikkaan. Ohjatut tulkkauksen käytännön harjoittelut sisältyvät koulutukseen. Koulutukseen sisältyy myös työkielten ja -kulttuurien sekä erityisesti suomalaisen yhteiskunnan ja sen palvelurakenteen opintoja. Opintoihin kuuluu 32 opintopisteen laajuiset opinnot poliisi- ja oikeusala. Syksyllä 2014 aloittavan ryhmän työkielet ovat arabia, dari, persia (farsi), kurdi (soranin murre), turkki, kiina (mandariini) tai somali. Hakijan on suomen kielen lisäksi osattava yhtä edellä mainituista kielistä. Toinen työkieli on suomi.¹¹

Diakonia – ammattikorkeakoulussa voi suorittaa myös 240 opintopisteen laajuisen tulkin ammattikorkeakoulututkinnon viittomakielentulkin koulutusohjelmassa. Opetussuunnitelmaan on sisällytetty viittomakielen ja suomen kielen välisen tulkkauksen lisäksi tulkkaus puhetta tukevilla ja korvaavilla kommunikaatiomenetelmillä puhevammaisille henkilöille sekä tukiviittomien ja tukimenetelmien pedagogiikkaa. Opintojen ensimmäisten kahden vuoden aikana opiskelijat saavat vahvan pohjan viittomakielialalle sekä erilaisten kommunikaatiomenetelmien ja asiakasryhmien laajaan tuntemukseen. Toisen opiskeluvuoden lopussa jokainen opiskelija valitsee soveltuvuutensa ja kiinnostuksensa perusteella suuntautumisensa joko kielten väliseen tulkkaukseen tai kielensisäiseen tulkkaukseen ja pedagogiikkaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että opinnot painottuvat joko suomalaisen viittomakielen ja suomen kielen väliseen tulkkaukseen tai tulkkaukseen jolla-kin puhetta tukevilla tai korvaavilla kommunikaatiomenetelmillä.¹²

Humanistinen ammattikorkeakoulu

Humanistisessa ammattikorkeakoulussa voi opiskella viittomakielialaa nuorten tai aikuisten tutkintoon johtavassa koulutuksessa sekä ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa. Lisäksi oppilaitos tarjoaa ammattikorkeakoulututkintoon pohjautuvia ammatillisia erikoistumisopintoja, avoimen ammattikorkeakoulun opintoja sekä täydennyskoulutusta. Viittomakielen tulkin 240 opintopisteen laajuisessa tulkin ammattikorkeakoulututkintoon johtavissa opinnoissa opiskelijat voivat opintojensa aikana suuntautua tulkkaukseen ja kääntämiseen eri asiakasryhmille (kuurot, kuuroutuneet, kuurosokeat ja kuulevat), viittomakommunikaation opettamiseen tai viittomakielialaan kansainvälisessä toimintaympäristössä. Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus kouluttaa asioimis- ja opiskelutulkkia sekä kääntäjiä.¹³

Kirjoitustulkkia kouluttavat Humanistinen ammattikorkeakoulu ja Diakonia-ammattikorkeakoulu. Koulutus on pituudeltaan 30 opintopistettä ja sisältää asiakasryhmiin tutustumista, tulkkausalan ja -lainsäädännön perusteita, kielen sisäisen kääntämisen periaatteita, puhutun kielen muokkaamista tekstiksi, tulkkien ammattietiikkaa sekä työ-

¹⁰ <http://www.uva.fi/fi/education/bachelor/languages/>

¹¹ <http://www.diak.fi/hakijalle/Koulutusohjelmat/Puhuttujen%20kielten%20tulkkauksen%20ko/Sivut/default.aspx>

¹² <http://www.diak.fi/hakijalle/Koulutusohjelmat/viittomakielentulkin%20ko/Sivut/default.aspx>

¹³ <http://www.humak.fi/opiskelu/opiskelu-humakissa/viittomakielentulkki>

välineiden käytön hallintaa. Koulutuksen päätteeksi järjestetään tulkkirekisterikoe, jonka hyväksytty suorittaminen oikeuttaa pääsemään järjestöjen ylläpitämään tulkkirekisteriin.

3.2 Auktorisoidut kääntäjät

Kääntäjien auktorisointi on osa auktorisoitujen kääntäjien tutkintojärjestelmää, josta huolehtii Opetushallituksen yhteydessä toimiva Auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunta. Auktorisoidun kääntäjän oikeuden saanut henkilö merkitään Opetushallituksen auktorisoitujen kääntäjien rekisteriin. Oikeudesta toimia auktorisoituna kääntäjänä ja auktorisoitujen kääntäjien tutkintojärjestelmästä säädetään auktorisoiduista kääntäjistä annetussa laissa (1231/2007).

Auktorisoidun kääntäjän oikeus voidaan myöntää luotettavaksi tunnetulle henkilölle, joka on suorittanut auktorisoidun kääntäjän tutkinnon. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnossa osoitetaan tutkintokielen kieli- ja kääntämistaito sekä auktorisoidun kääntäjän ammatinharjoittamisessa tarvittava muu taito. Tutkinto koostuu kolmesta osiosta: kääntäjän ammattikäytänteitä testaavasta monivalintatehtävästä (aukt1) ja kahdesta käännöstehtävästä. Käännöstehtävistä toinen suoritetaan pakollisena lain ja hallinnon alalta (aukt2) ja toinen valinnaisesti (aukt3) lääketieteen, koulutuksen, talouselämän tai tekniikan erikoisalalta. Tutkinto järjestetään kerran vuodessa. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnossa käännössuunta on joko kotimaisista kielistä (suomesta, ruotsista, pohjois-, inarin-, tai koltansaamesta) vieraisiin kieliin ja vieraista kielistä kotimaisiin kieliin sekä kotimaisista kielistä toisiin kotimaisiin kieliin.

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon suorittamista ei edellytetä, jos henkilö on suorittanut filosofian maisterin tutkinnon tai muun ylemmän korkeakoulututkinnon, johon sisältyvät vähintään 60 opintopisteen laajuiset käännöstieteen opinnot ja hän hakee oikeutta tehdä käännöksiä auktorisoituna kääntäjänä tutkintoonsa sisältyvässä kieliparissa yksinomaan äidinkieleen tai siihen kieleen, jonka hän hallitsee parhaiten (A-työkieli). Edellä tarkoitetuista käännöstieteen opinnoista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksessa auktorisoiduista kääntäjistä (1232/2007).

Laissa säädetyt edellytykset täyttävälle henkilölle myönnetään oikeus toimia auktorisoituna kääntäjänä viideksi vuodeksi kerrallaan. Ennen auktorisointia henkilön on annettava kirjallinen auktorisoidun kääntäjän vakuutus. Auktorisointi voidaan peruuttaa, jos kääntäjä ei enää täytä laissa säädettyjä edellytyksiä tai jos hän on muutoin toiminnallaan osoittanut olevansa ilmeisen sopimaton auktorisoiduksi kääntäjäksi. Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon suorittaminen edellyttää hyvää kääntämistaitoa muun muassa lain ja hallinnon alalla. Oikeustulkkien rekisterin perustamista selvittävä työryhmä on katsonut, että auktorisoituja kääntäjiä voidaan pitää tulkkausdirektiivissä tarkoitettuina riittävän pätevinä kääntäjinä ja auktorisoitujen kääntäjien rekisteriä direktiivissä tarkoitettuna kääntäjien rekisterinä.

4 Eräitä huomioita nykytilasta

Oikeustulkkeja tarvitsevat viranomaiset ja asianosaiset ovat kokeneet ongelmaksi riittävän pätevien ja esteettömien tulkkien oikea-aikaisen saatavuuden. Käytettävien tulkkien ja kääntäjien ammattitaidon taso on vaihtelevaa paitsi eri kielten myös yhden ja saman kielen sisällä ja laadun varmistaminen voi kiireistä tulkkausta vaativassa tilanteessa olla vaikeaa. Erityisen vaikeaksi on koettu laadukkaan harvinaisten kielten oikeustulkkauksen saaminen. Tulkit ovat voineet hankkia ammattitaitonsa monilla eri tavoilla ja varsinaiseksi oikeustulkiksi on ollut vaikea erikoistua vähäisen koulutustarjonnan vuoksi. Korkeakoulut ovat vasta kehittämässä oikeustulkkausopetustaan eikä tulkkausalan opintoja ole mahdollista suorittaa kaikissa kielissä. Tutkintojärjestelmään on hiljattain lisätty oikeustulkin erikoisammattitutkinto, jonka suorittaminen ei ole sidottu mihinkään tiettyyn kieleen tai kieliin. Asioimis- ja oikeustulkkauksen tutkintotoimikunnan kanssa oikeustulkin erikoisammattitutkinnon näyttötutkintojen järjestämissopimuksen tehneitä tutkinnon järjestäjiä ei vielä ole.

Oikeustulkilla tulee olla tulkin ammatillisen osaamisen sekä tulkkaus- ja kielikompetenssin lisäksi toimintaympäristöosaamista, eli tulkin tulee hallita oikeusjärjestelmään liittyvät toimintaperiaatteet ja käsitteet. Tulkki voi tällä hetkellä kutsua itseään oikeustulkiksi, mutta käytännössä riittävän pätevyyden toteaminen ei ole mahdollista pelkästään esimerkiksi henkilön kokemuksen perusteella. Viranomaiset eivät usein ole saaneet riittävää opastusta tulkkien tai kääntäjien valintaan eivätkä he tunne riittävästi tulkkaus- ja käännösalan taikka oikeustulkkauksen opintoja. Vaikka oikeustulkkauskokemusta on voitu edellyttää tai se on voitu ottaa pisteytysperusteena huomioon viranomaisten hankinnoissa, ei kokemuksesta tai osaamisesta ole vaadittu selvitystä ja eri tarjoajien käytännöt siitä, mitä ilmoitetaan oikeustulkkauskokemukseksi, ovat saattaneet vaihdella. Vaikka selvitystä tulkkien osaamisesta olisi saatavilla, ei moninaisissa ja lyhyessä määräajassa toteutettavissa virkatehtävissä aina voida selvittää tulkin pätevyyttä. Erityisesti harvinaisten kielten kohdalla voi olla vaikea löytää tulkkia lainkaan. Jos asianomaisia kieliä puhuva henkilö löytyy, voi riittävän oikeustulkkausosaamisen puuttumisen lisäksi ongelmana olla, että tulkkina toimiva on asianosaiseen tai asiaan sellaisessa suhteessa, että tulkin puolueettomuus on vaarassa. Tämä on riskinä erityisesti silloin, jos tulkkausta tarvitseva on pienen kieliyhteisön jäsen.

Rikosepäilyjä koskevien tietojen mukaan vuosina 2012 ja 2013 poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos kirjasiivat poliisiasiaan tietojärjestelmään vuodessa noin 56 500 rikos- tai sekalaisia, joissa epäiltynä oli ulkomaan kansalainen. Rangaistusmääräys-, rikesakko- tai ns. sekalaisiasiana käsiteltiin yli puolet asioista, joten esitutkintojen määrä näissä asioissa on

noin 25 000 vuosittain. Ulkomaan kansalaisiksi merkittyjä asianomistajia rikosasioilla oli vuosittain noin 18 000. Viittomakielisistä tai puhevammaisista rikosasian asianosaisista ei ole saatavilla lukumäärätietoja. Kaiken kaikkiaan vuodesta 2012 lähtien esitutkintaviranomaisilla on ollut tutkittavanaan 169 eri kansalaisuutta edustavia rikoksesta epäiltyjen tekoja. Näiden lisäksi vuosittain sadoilla epäillyillä ei ole kansalaisuutta tai se jää selvittämättä. Vaikka osa ulkomaan kansalaisista todennäköisesti pystyy asioimaan esitutkintaviranomaisten kanssa Suomen kansalliskielillä, käytetään oikeustulkkausta kuitenkin myös kansalliskielten välillä. Tilastoista voidaan päätellä, että oikeustulkkaukseksi määriteltä tulkkausta käytetään ja tarvitaan runsaasti sekä valtakielille että harvinaisemmillekin kielille. Tarkkaa tilastotietoa siitä, missä kielissä tulkkausta useimmiten tarvitaan, ei ole saatavilla. Työryhmän jäsenten kokemusten ja eräille oikeushallinnon viranomaisille tehdyn kyselyn mukaan useimmin tulkattavat kielet ovat suhteessa siihen, mitä kansalaisuuksia ulkomaalaisväestössä on edustettuina. Tulkattavaksi kieleksi valikoituu usein valtakieli kuten englanti, ranska tai portugali myös silloin kun kyseinen kieli ei ole henkilön äidinkieli. Asianosainen saattaa itse toivoa tulkkausta kyseisellä kielellä tai henkilön äidinkieltä osaavaa tulkkia ei ole kielen harvinaisuuden vuoksi saatavilla, äidinkieltä osaavaa tulkkia ei voida esteellisyys- tai muista vastaavista syistä käyttää tai henkilö hallitsee asiaan liittyvän sanaston paremmin jollain muulla kielellä kuin äidinkielellään.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut työryhmän selvittämään oikeustulkkien rekisterin perustamista. Työryhmän toimeksiannon mukaan työryhmän on tullut arvioida tulkkausdirektiiviin ja muuttuvaan lainsäädäntöön liittyviä jatkotoimia opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan osalta. Työryhmän on erityisesti tullut arvioida direktiivin edellyttämiä kääntäjien ja tulkkien rekisteröintiin liittyviä kysymyksiä. Direktiivin mukaan tulkkauksen ja kääntämisen laadun ja tehokkaan saatavuuden edistämiseksi jäsenvaltioiden on pyrittävä perustamaan tarvittavan pätevyyden omaavien itsenäisten kääntäjien ja tulkkien rekisteri tai rekisterit. Työryhmän on tullut tehdä tarvittavat kehittämis- ja lainsäädännön muutosehdotukset.

Toimeksiannon mukaisesti työryhmä on laatinut ehdotukset oikeustulkkien rekisterin perustamiseksi. Rekisterin tarkoituksena tulisi työryhmän näkemyksen olla tarjota viranomaisille ja muille oikeustulkkeja tarvitseville tahoille apuväline tietyn tason ammattitaidon omaavien tulkkien hankkimiseen. Vastuu tulkkauksen oikeellisuudesta kussakin yksittäisessä tulkkaustilanteessa olisi edelleen tulkilla. Mikäli tulkki on tilattu välitystoimistosta, vastuu laadukkaista palveluista kuuluu myös välitystoimistolle aina kun kyse on vastuullisesta toimijasta. Vastuu tulkin sopivuudesta on tulkin hankkineella taholla.

5 Työryhmän ehdotukset

Oikeustulkkien rekisterin perustamista selvittävä työryhmä pitää oikeustulkkien rekisterin perustamista tarpeellisena, jotta viranomaisilla ja muilla oikeustulkkauksaitoisia tulkkeja tarvitsevilla olisi saatavilla tiedot riittävän ammattitaidon omaavista oikeustulkeista. Yksinkertaisimmillaan rekisteri voisi olla luettelo esimerkiksi oikeustulkin erikoisammattitutkinnon tai muun tutkinnon suorittaneista tulkeista. Tällöin tulkki olisi merkittynä rekisteriin pelkästään tutkinnon suorittamisen perusteella, eikä muita edellytyksiä, kuten ammattitaidon ylläpitämistä tai nuhteettomuutta otettaisi huomioon. Tällaisen luettelon ylläpitäminen ei edellyttäisi merkittävää hallinnollista työtä tai kustannuksia. Toisaalta rekisteriin merkitseminen olisi tuolloin pysyvä eikä ottaisi huomioon ammattitaidon ylläpitämistä tai muita oikeustulkkinä toimimisen edellytyksiä. Oikeustulkkien rekisterin perustamista selvittävä työryhmä katsookin, että oikeustulkkien rekisterin tulisi edistää riittävän laadukkaan tulkkaustaidon omaavien oikeustulkkien saatavuutta. Rekisteriin merkityn tulkin valinneen tahon tulisi voida luottaa tulkin riittävään ammattitaitoon, minkä vuoksi rekisteriin merkittäviltä tulkeilta tulisi edellyttää osoitusta tietäntäsoisesta osaamisesta. Rekisterissä pysymisen edellytyksenä tulisi olla ammattitaidon ylläpitäminen.

5.1 Oikeustulkkien pätevyys

Tulkkausdirektiivin 5 artiklassa säädetään tulkkauksen ja käännösten laadusta. Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava konkreettisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että tarjotun tulkkauksen ja toimitettujen käännösten laatu vastaa 2 artiklan 8 kohdassa ja 3 artiklan 9 kohdassa edellytettyä tasoa. Direktiivin 2 artiklan 8 kohdan mukaan tarjottavan tulkkauksen on oltava riittävän laadukasta, jotta sen avulla voidaan turvata menettelyn oikeudenmukaisuus erityisesti varmistamalla, että epäillyt tai syytetyt henkilöt tuntevat heitä vastaan vireillä olevan asian ja kykenevät käyttämään oikeuttaan puolustukseen. Direktiivin 3 artiklan 9 kohdan mukaan tarjottavien käännösten on oltava riittävän laadukkaita, jotta niiden avulla voidaan turvata menettelyn oikeudenmukaisuus erityisesti varmistamalla, että epäillyt tai syytetyt henkilöt tuntevat heitä vastaan vireillä olevan asian ja kykenevät käyttämään oikeuttaan puolustukseen. Direktiivin 5 artiklan 2 kohdan mukaan tulkkauksen ja käännösten laadun ja tehokkaan saatavuuden edistämiseksi jäsenvaltioiden on pyrittävä perustamaan tarvittavan pätevyyden omaavien itsenäisten kääntäjien ja tulkkien rekisteri tai rekisterit.

Oikeustulkkien rekisterin perustamista selvittävä työryhmä katsoo, että oikeustulkkien rekisteriin merkittävien tulkkien tulee vastata direktiivin vaatimukseen riittävän laaduk-

kaasta tulkkauksesta ja tarvittavan pätevyyden omaavista tulkeista. Riittävän laadun ja tarvittavan pätevyyden takaamiseksi rekisteriin merkittävillä tulkeilla tulee olla riittävä kielen ja oikeustulkkauksen toimintaympäristön ja tulkkausmenetelmien hallinta sekä riittävä työelämäosaaminen ja ymmärrys tulkintoympäristön ammattieteen.

Kielen ja toimintaympäristön riittävä hallinta sekä objektiivisuus ja puolueettomuus ovat tärkeitä menettelyn oikeudenmukaisuuden ja yksilöiden oikeusturvan kannalta. Sekä asianosaisen että asianomaisten viranomaisen on voitava luottaa tulkkauksen asianmukaisuuteen. Tulkin on kyettävä välittämään viesti muuttumattomana ja ymmärrettävä eri käsitteiden merkitys kussakin asiayhteydessä. Tämä edellyttää, että tulkki tuntee oikeustulkkauksen kannalta olennaisen toimintaympäristön eli suomalaisen yhteiskunnan instituutioiden ja oikeusjärjestelmän toimintaperiaatteet ja käsitteet ja hallitsee menettelyyn liittyvän ammattikielen molemmilla tulkattavilla kielillä. Tulkin on ymmärrettävä eri prosessilajien, kuten siviiliprosessin, hallintolainkäytön ja rikosasioiden väliset erot sekä näiden prosessien vaiheet. Tulkin on lisäksi tunnettava asiaan liittyvät esteellisyys- ja salassapitosäännökset. Tulkin on myös hallittava eri tulkkausmenetelmät ja tulkkaustekniset keinot ja kyettävä arvioimaan menetelmien ja teknisten keinojen tarkoituksenmukaisuutta kunkin tulkkaustehtävän ja -tilanteen kannalta.

Jotta riittävän laadukkaan tulkkauksen taso voidaan taata, tulee rekisteriin merkitä ainoastaan sellaiset tulkit, joiden edellä kuvattu osaaminen voidaan riittävästi todentaa. Oikeustulkkauksessa vaadittavia taitoja ja niiden riittävää tasoa on arvioitu ja määriteltävä oikeustulkin erikoisammattitutkinnon tutkinnon perusteissa. Näyttötutkinnon perusteet laaditaan aina yhteistyössä työelämän asiantuntijoiden kanssa. Ottaen huomioon oikeustulkin erikoisammattitutkinnon perustamisen tarkoituksen sekä tutkinnon perusteet, työryhmä katsoo, että oikeustulkin erikoisammattitutkinnon suorittaneita voidaan ammattitaitovaatimusten puolesta pitää tarvittavan pätevyyden omaavina tulkkeina. Oikeustulkin erikoisammattitutkinnossa vaadittava ammattitaito kattaa ammattimaisen toiminnan ja työelämäosaamisen, oikeustulkin toimintaympäristön tuntemisen, oikeustulkin työkielten hallinnan sekä oikeustulkkaustaidon. Oikeustulkin erikoisammattitutkinto on ammattitaidon hankkimistavasta riippumaton näyttötutkinto, joka voidaan tarvittaessa suorittaa myös ilman valmistavaa koulutusta, jos henkilö on saavuttanut riittävän osaamisen muuta kautta. Tämän vuoksi on oikeustulkin erikoisammattitutkinto myös verrattain joustava tapa osoittaa riittävä pätevyys.

Näyttötutkinnot ovat ensisijaisesti jo työkokemusta omaaville tai työelämässä toimiville henkilöille tarkoitettu ammattitaidon osoittamisen väylä ja mahdollisuus osoittaa työelämän tehtäväkokonaisuuksien hallinta tutkintotilaisuuksissa. Ennen tutkintotilaisuuteen osallistumista henkilö voi tarvittaessa osallistua näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen. Näyttötutkinnossa osoitettava ammattitaito voi olla myös muutoin kuin koulutukseen osallistumalla hankittua esimerkiksi työelämässä tai harrastustoiminnassa. Erikoisammattitutkinto soveltuu tyypillisesti hyvän ammattitaidon omaavan henkilön osaamisen tunnustamiseen sekä osaamisen päivittämiseen ja vahvistamiseen. Näin ollen esimerkiksi asioimistulkin ammattitutkinnon tai tulkkausalan korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö voisi mennä suorittamaan oikeustulkin erikoisammattitutkinnon, jos hän on saavuttanut tutkinnon perusteissa määritellyn ammattitaidon käytännön työtehtävissä. Tarvittaessa hän voi täydentää osaamistaan osallistumalla valmistavaan koulutukseen. Tutkinnon suorittamisessa voidaan käyttää hyväksi lukemisen ohella osaamisen tunnustamista.

Tulkikkoulutusta annetaan myös korkeakouluissa, jotka voivat järjestää erikoistavia opintoja, joilla voidaan saavuttaa riittävä ammattitaito tutkinnon suorittamisen aikana tai tutkinnon suorittamisen jälkeen. Auktorisoidun kääntäjän kelpoisuus voidaan saavuttaa

auktorisoidun kääntäjän tutkinnon suorittamisen lisäksi filosofian maisterin tutkinnon tai muun ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamisella, johon sisältyy vähintään 60 opintopisteen laajuiset käännöstieteen opinnot, jos oikeutta tehdä käännöksiä auktorisoituna kääntäjänä haetaan tutkintoon sisältyvässä kieliparissa yksinomaan äidinkieleen tai siihen kieleen, jonka hakija hallitsee parhaiten (A-työkieli). Oikeustulkkien rekisteriin merkittävillä tulkeilla voisi olla kelpoisuuden edellytyksenä joko oikeustulkin erikoisammattitutkinto tai alan korkeakoulututkinto ja riittävä määrä oikeustulkkauksen opintoja. Edellytettävien opintojen määrä tulisi asettaa sellaiselle tasolle, että niiden voitaisiin katsoa tuottavan oikeustulkin erikoisammattitutkinnossa saavutettavaa osaamista vastaavat oikeustulkkaustaidot. Jotta rekisteriin eri tutkintojen perusteella merkittävien tulkkien oikeustulkkaustaidossa ja osaamisessa ei lähtökohtaisesti olisi eroa, tulisi myös rekisteröinnin perusteeksi hyväksyttävien korkeakouluopintojen sisältää oikeustulkkauksen toimintaympäristön tuntemusta, oikeustulkkaustaitoa ja työkielen hallintaa sekä oikeustulkin työelämäosaamista ja ammattimaista toimintaa kattavia opintoja.

Riittävän laadukkaan oikeustulkkaustason säilymiseksi oikeustulkin on ylläpidettävä ammattitaitoaan. Jos tulkki ei tutkinnon tai opintojen suorittamisen jälkeen harjoita oikeustulkkaustyötä, ei tulkkaustaidon taso säily. Työryhmä katsookin, että riittävän pätevyyden tuottavien opintojen tulisi olla suoritettuna tietyn ajan sisällä ennen rekisteriin merkitsemisen hakemista. Mikäli rekisteriin merkitsemisen edellytyksenä olevien opintojen tai tutkinnon suorittamisesta olisi kulunut viittä vuotta pidempi aika, tulisi rekisteriin merkitsemistä hakevan tulkin osoittaa tutkinnon tai koulutuksen suorittamisen jälkeinen ammattitaidon ylläpitäminen.

Työryhmä ehdottaa, että oikeustulkkien rekisteriin merkittäisiin sellaisia tulkkeja, jotka ovat osoittaneet osaamisensa ja oikeustulkilta edellytettävien ammattitaitovaatimusten hallinnan joko suorittamalla oikeustulkin erikoisammattitutkinnon tai soveltuvan korkeakoulututkinnon ja riittävän määrän oikeustulkkausopintoja. Tällöin vaadittava pätevyys olisi määritelty selkeästi ja sen todentaminen olisi yksinkertaista.

Työryhmä on pohtinut myös muiden tulkikoulutusten kuin edellä mainittujen oikeustulkin erikoisammattitutkinnon sekä korkeakoulussa suoritettujen tulkkausalalan tutkinnon ja oikeustulkkaukseen erikoistavien opintojen sekä tulkikoulutuksen ja työkokemuksen tuottamaa pätevyyttä suhteessa oikeustulkin erikoisammattitutkinnon tuottamaan pätevyyteen ja direktiivin asettamiin laatuvaatimuksiin. Oikeustulkin erikoisammattitutkinnon lisääminen tutkintorakenteeseen on katsottu tarpeelliseksi osittain juuri direktiivin ja oikeustulkin tehtävän tulkeille asettamien laatuvaatimusten vuoksi. Vaikka esimerkiksi asioimistulkin ammattitutkinnon ja korkeakouluissa suoritettujen tulkkiopintojen voidaan katsoa tuottavan henkilölle riittävän pätevyyden tulkkina toimimiseen tutkinnon tarkoitusta vastaavissa tehtävissä, eivät nämä opinnot tai tutkinnot yksistään tuota riittävää toimintaympäristön osaamista ja valmiuksia oikeustulkkina toimimiseen. Tutkintotodistuksen esittäminen on selkeämpi ja luotettavampi tapa osoittaa vaadittava osaaminen kuin esimerkiksi erilaisista tulkkaustehtävistä esitetyt kuitit tai muut tositteet.

Koska työryhmä on katsonut oikeustulkin erikoisammattitutkinnon vastaavan oikeustulkilta edellytettävään pätevyyteen, merkitsisi myös muun pätevyyden omaavien tulkkien rekisteröinti yleistä tulkkirekisteriä tai tulkeista koostuvaa porrastettua rekisteriä, jossa olisi oikeustulkkien lisäksi merkittynä myös muunlaisen pätevyyden omaavia tulkkeja.

Työryhmän toimeksiannon mukaisesti sen on tullut laatia ehdotukset oikeustulkkien rekisterin perustamiseksi. Vaikka koulutetuista tai tutkinnon suorittaneista muista tulkeista ei ole viranomaisrekisteriä, oikeustulkkirekisteriin ei ole tarkoituksenmukaista rekisteröidä sellaisia tulkkeja, joiden voidaan katsoa olevan päteviä tulkkaamaan ensisijaisesti

muissa kuin oikeustulkkaustaitoa vaativissa tilanteissa. Tulkkauksen opintoja voi suorittaa eri koulutusasteilla ja ne tuottavat erilaista osaamista erilaisiin tulkkaustilanteisiin. Portaittaisen rekisterin haasteena olisi muun muassa eri tulkikoulutusten tuottamien pätevyyksien välisen vertailun vaikeus. Yleisen tulkikrekisterin perustaminen ja rekisteriin merkitsemisen edellytysten arviointi ei myöskään ollut työryhmän tehtävänä.

Kielten ja tulkkaustilanteiden moninaisuuden vuoksi oikeustulkikrekisterillä ei ole mahdollista vastata kaikkiin käytännössä esiin tuleviin tulkkaustarpeisiin. Oikeustulkikrekisteriin tulisivat siten merkityksi ne tulkit, joilla on riittävä tutkintotodistuksella osoitettu oikeustulkkauksen osaaminen. Jos oikeustulkkia tarvitseva taho ei löytäisi tarpeisiinsa soveltuvaa tulkkia rekisteristä, olisi sen etsittävä sopivaa tulkkia muualta, kuten nykyisin. Kun viranomainen arvioi tulkin tai kääntäjän sopivuutta tehtävään, on arvioinnissa otettava tulkkausdirektiivin täytäntöönpanoa koskevan hallituksen esityksen mukaan huomioon tulkin koulutus, kokemus ja tehtävän laatu. Ensisijaisena vaihtoehtona voidaan pitää koulutuksen tai tutkinnon suorittanutta ammattitulkkia, jos varsinaista oikeustulkkia ei tehtävään ole saatavissa.

Työryhmän toimikauden päättyessä oikeustulkin erikoisammattitutkinnon suorittaminen ei vielä ole tullut mahdolliseksi tutkinnon järjestäjien puuttumisen vuoksi. Tämän vuoksi työryhmä on pohtinut mahdollisuutta asettaa oikeustulkin pätevyyden hankkimiselle siirtymäaika oikeustulkkien rekisterin perustamisen yhteydessä, jos rekisteriä perustettaessa näyttötutkinnon suorittaminen riittävän pätevyyden osoittamiseksi ei olisi vielä mahdollista. Tätä tilannetta silmällä pitäen työryhmä on arvioinut mahdollisuutta merkitä rekisteriin myös muun pätevyyden omaavia tulkkeja, joiden tulisi siirtymäajan kuluessa osoittaa saavuttaneensa oikeustulkilta edellytettävä riittävä pätevyys. Siirtymäaikana rekisteriin voitaisiin siten merkitä esimerkiksi tulkkausalan korkeakoulututkinnon tai asioimistulkin ammattitutkinnon suorittaneita tulkkeja, jotka pystyisivät osoittamaan oikeustulkkausosaamisensa riittävällä määrällä oikeustulkkaukseen liittyvää työkokemusta. Siirtymäajan asettaminen edellyttäisi kuitenkin tarkempaa määrittelyä siitä, millaisten opintojen suorittamisella ja millä määrällä työkokemusta tulkit voitaisiin merkitä rekisteriin. Lisäksi tulisi määritellä se, minkälaisella selvityksellä riittävä määrä oikeustulkkauskokemusta voitaisiin luotettavasti osoittaa, mikä viranomainen asian tutkisi ja missä ajassa tulkin olisi osoitettava osaamisensa näyttötutkinnossa. Koska työryhmä on määritellyt oikeustulkilta tarvittavan pätevyyden edellä kuvatulle tasolle, ei työryhmän enemmistön näkemyksen mukaan ole tarkoituksenmukaista ottaa rekisteriin myöskään siirtymäajalla muun pätevyyden omaavia tulkkeja. Rekisterin tarkoituksena olisi osaltaan varmistaa siihen merkittyjen tulkkien ammatillinen pätevyys. Siirtymäajalla edellytettävä muu kuin riittävä oikeustulkkauspätevyys ei palvelisi tätä rekisterin tavoitetta. Eri pätevyysedellytykset voisivat myös aiheuttaa epäselvyyttä, kun kaikkia siirtymäaikana oikeustulkkauksia suorittaneita rekisteriin merkittyjä tulkkeja ei enää siirtymäajan päätyttyä voitaisikaan pitää riittävän pätevinä toimimaan oikeustulkkeina. Yksilöllisten rekisteröintiedellytysten määrittäminen ja niiden tutkiminen olisi näyttötutkinnon suorittamiseen nähden myös hallinnollisesti raskas menettely. Työryhmän enemmistön näkemyksen mukaisesti työryhmä ei ehdota edellä mainitun kaltaisen siirtymäajan käyttöönottoa.

5.2 Tulkin luotettavuus

Tulkkausdirektiivin 5 artiklan 3 kohta sisältää luottamuksellisuutta koskevan säännöksen. Kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että tulkkien ja kääntäjien edellytetään noudattavan direktiivin mukaisesti tarjottavassa tulkkauksessa ja toimitettavissa käännök-

sissä luottamuksellisuutta. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 6 §:n ja esitutkintalain 4 luvun 12 §:n mukaan tulkkina saa toimia rehellinen henkilö. Myös auktorisoiduille kääntäjille on auktorisoiduista kääntäjistä annetussa laissa asetettu luotettavuusvaatimus sekä salassapitovelvollisuus.

Oikeustulkki saa työssään tietoonsa salassa pidettäviä tietoa, kuten yksityishenkilöiden terveystietoja tai kesken olevaan rikostutkintaan liittyviä tietoja. Paitsi, että tulkin on tunnettava salassapitosäännökset, häneltä edellytetään myös ehdotonta salassapitosäännösten noudattamista. Tulkin luotettavuuden kannalta voidaan vaitiolovelvollisuuden noudattamisen lisäksi pitää tärkeänä sitä, ettei tulkki toimi asiassa, jossa hänen puolueettomuutensa voi vaarantua. Usein henkilö itse tietää esteellisyytensä parhaiten ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tai asianmukaisen menettelyn turvaamiseksi tulkin on myös tarpeen vaatiessa tuotava esille oma esteellisyytensä asiassa. Käytännössä rikosprosessissa käytettävien tulkkien esteellisyydessä voi olla ongelmia, jos kysymyksessä on pieni etninen yhteisö, jossa henkilöt tuntevat toisensa henkilökohtaisesti ja ovat tekemisissä keskenään tai jos tulkkiin itseensä kohdistuu vastaava rikosepäily.

Oikeustulkkien rekisterin perustamista selvittävä työryhmä on pohtinut mahdollisuutta selvittää rekisteriin merkittävän oikeustulkin luotettavuutta tai nuhteettomuutta sekä mahdollisuutta asettaa rekisteriin merkitsemisen edellytykseksi valan tai vakuutuksen antaminen.

Useissa tulkkauksesta huolehtimiseen velvoittavissa säännöksissä viranomaiselle asetetaan vastuu tulkin luotettavuudesta. Esimerkiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 6 §:n 1 momentin mukaan tulkkina ja kääntäjänä saa toimia rehellinen henkilö. Tulkin rikos- ja muu tausta voidaan selvittää esimerkiksi turvallisuus selvityksistä annetussa laissa (177/2002) tarkoitetun turvallisuus selvityksen tekemisellä tai rikosrekisteriotteen hankkimisella. Vaadittava luotettavuus voi olla riippuvainen tulkattavan asian luonteesta. Edellytettävä rehellisyyden tai luotettavuuden taso on tapauskohtaista.

Oikeustulkkien rekisteriin merkitseminen voisi edellyttää, että tulkki sitoutuisi oikeustulkeja koskevaan ammattieettiseen säännöstöön ja asioiden luottamuksellisuuden noudattamiseen. Oikeustulkkien rekisterin perustamista selvittävä työryhmä katsoo, että oikeustulkkien rekisterin tarkoituksen kannalta siihen merkittävien tulkkien luotettavuus olisi tarkoituksenmukaisinta pyrkiä turvaamaan oikeustulkin kirjallisen vakuutuksen antamisella.

Vastaava kirjallinen vakuutuksen antaminen on käytössä auktorisoitujen kääntäjien järjestelmässä. Auktorisoiduista kääntäjistä annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan ennen auktorisointia henkilön on annettava kirjallinen auktorisoidun kääntäjän vakuutus. Auktorisoiduista kääntäjistä annetun valtioneuvoston asetuksen (1231/2007) 3 §:ssä säädetään tarkemmin vakuutuksen antamisesta. Pykälän mukaan auktorisoidun kääntäjän vakuutus on seuraava:

"Minä N.N. lupaan ja vakuutan kunniani ja omantuntoni kautta, että minä auktorisoituna kääntäjänä toimiessani tunnollisesti ja parhaan kykyni mukaan suoritan minulle annetut tehtävät enkä yksityiseksi hyödykseni käytä enkä luvatta ilmaise, mitä siinä tehtävässäni saan tietooni."

Työryhmä katsoo, että oikeustulkkien vakuutuksen tulisi sisältää salassapitovelvollisuuden noudattamiseen, esteellisyyden huomioimiseen, puolueettomuuteen ja tiedon väärinkäytökieltoon liittyvät elementit. Lisäksi tulkin olisi vakuutettava, että hän tulkkina toimiessaan myös muutoin toimii rehellisesti ja oikeudenmukaisuutta edistäen. Mikäli viranomaisen olisi selvitetävä tulkin nuhteettomuutta tai luotettavuutta tarkemmin, olisi sen huolehdittava tarpeellisten turvallisuus- tai vastaavien selvitysten hankkimisesta itse.

5.3 Rekisteröinnin kesto ja rekisteristä poistaminen

Rekisteriin merkitseminen olisi voimassa määräajan. Rekisteriin merkitseminen olisi voimassa viisi vuotta merkitsemisestä. Rekisteriin merkitseminen voitaisiin uusien viiden vuoden jälkeen, jos henkilö olisi osoittanut ylläpitäneensä ammattitaitoaan. Tulkin olisi näin ollen osoitettava ammattitaidon ylläpitäminen silloin, kun hän hakisi rekisteriin merkitsemistä myöhemmin kuin viiden vuoden kuluessa pätevyyden tuottaman tutkinnon suorittamisesta tai hakiessaan rekisteriin merkitsemisen uusimista. Osoituksena ammattitaidon ylläpitämisestä voitaisiin pitää esimerkiksi riittävää määrää oikeustulkkaus- tai tulkkaustehtävien suorittamista ja ammattitaidon ylläpitämiseksi suoritettua täydennyskoulutusta. Ammattitaidon ylläpitäminen tulisi voida osoittaa täydennyskoulutuksella, jos esimerkiksi kyseisen kielen harvinaisuuden vuoksi tulkkaustehtävien harjoittaminen riittävän usein ei olisi mahdollista. Riittävä määrä oikeustulkkaustehtäviä tai täydennysopintoja tulisi asettaa sellaiselle tasolle, että niiden voitaisiin katsoa todellisuudessa osoittavan ammattitaidon ylläpitämistä. Tulkki poistettaisiin rekisteristä, jos hän ei hakisi merkitsemisen uusimista ennen määräajan päättymistä tai ei osoittaisi ylläpitäneensä ammattitaitoa edellytetyllä tavalla. Jos aikaisemmin rekisteriin merkitty ja sieltä sittemmin määräajan päättymisen jälkeen poistunut tulkki hakisi uutta rekisteröintiä, tutkittaisiin rekisteriin merkitsemisen edellytykset uudelleen.

Työryhmä katsoo, että tulkin poistaminen rekisteristä kesken määräajan tulisi olla mahdollista sellaisissa vakavissa tulkin toimintaa säätelevien lain tai ammattieettisten säännösten rikkomisen tilanteissa, joissa tulkin ei enää voitaisi katsoa täyttävän rekisterin tarkoitusta edistää oikeustulkkausten laatua ja tulkkien luotettavuutta. Jos rekisteriin merkitty oikeustulkki olisi tulkkina toimiessaan syylistynyt rikokseen tai muutoin toiminnallaan osoittanut olevansa ilmeisen sopimaton toimimaan oikeustulkkinä, olisi tulkki poistettava rekisteristä. Jotta tieto kyseiseen tekoon syylistymisestä tulisi rekisteriä ylläpitävälle taholle, voitaisiin tuomioistuimelle säätää velvollisuus ilmoittaa rekisteröinnistä vastaavalle toimielimelle päätöksestään, jolla tulkki on tulkkina toimiessaan todettu syylliseksi rikokseen. Vastaava tuomioistuinta velvoittava ilmoittamista koskeva säännös on auktorisoiduista kääntäjistä annetussa laissa. Syylistymistä rikokseen ei erikseen tutkittaisi tulkin hakiessa rekisteriin merkitsemistä ensimmäisen kerran, mutta jos viranomaisella olisi saanut tiedon tuomioistuimelta siihen velvoittavan säännöksen nojalla, ei tulkkiä voitaisi myöskään merkitä rekisteriin uudelleen rekisteristä poistamisen jälkeen. Työryhmä katsoo, että myös muilla tulkkien käyttävillä viranomaisilla tulisi olla oikeus ilmoittaa tulkin epäasiallisesta menettelystä, kuten esteellisyyssäännösten noudattamatta jättämisestä, rekisteröinnin edellytysten tutkimisesta vastaavalle toimielimelle. Toimielimellä tulisi olla myös oikeus käsitellä näitä tietoja. Työryhmä katsoo, että viranomaisen velvollisuutta ilmoittaa tulkin epäasiallisesta menettelystä tulisi arvioida tarkemmin asiaa koskevassa jatkovalmistelussa. Viranomaisen tekemän ilmoituksen johdosta tulkki voitaisiin poistaa rekisteristä, jos hänen katsottaisiin menetelleen rekisterin merkitsemisen yhteydessä annetussa vakuutuksessa sitouduttujen ammattieettisten periaatteiden vastaisesti siten, ettei hänen voitaisi katsoa täyttävän rekisteröinnin edellytyksenä olevia vaatimuksia tai tulkki muutoin katsottaisiin ilmeisen sopimattomaksi toimimaan oikeustulkkinä.

5.4 Rekisterimerkintään liittyvät oikeusturvakysymykset

Perustuslain (731/1999) 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa

tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Oikeusturvan takaamiseksi viranomaisen päätös, jolla rekisteriin merkitsemistä koskeva hakemus on hylätty tai rekisteriin merkitseminen on poistettu, tulisi voida saattaa tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Muutoksenhakumenettelyä voisi edeltää oikaisuvaatimusmenettely, jolloin asianosaisen olisi haettava päätöksen tehneeltä viranomaiselta ensin oikaisua ja vasta viranomaisen oikaisuvaatimuksen johdosta antamaan päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla. Asian luonteesta johtuen muutoksenhakuviranomaisen tulisi olla hallintotuomioistuin.

5.5 Rekisterin ylläpitäminen ja toimivaltainen viranomainen

Perustuslain (731/1999) 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia.

Oikeustulkkien rekisterin tarkoituksena olisi parantaa riittävän pätevien oikeustulkkien saatavuutta. Rekisteri määrittäisi osaltaan riittävän pätevyyden tasoa. Rekisteriin merkitsemisellä voisi olla merkitystä tulkkien edellytyksiin harjoittaa ammattiaan oikeustulkkaustehtävissä viranomaisasioissa. Tähän nähden olisi perusteltua, että rekisterin ylläpitäminen ja toimivalta siihen liittyvien päätösten tekemiseen kuuluisi viranomaiselle tai muulle virkavastuulla toimivalle toimielimelle. Oikeustulkkien rekisterin perustamista selvittävän työryhmän näkemyksen mukaan rekisteriä ylläpitävän ja rekisterimerkintäasioissa toimivaltainen viranomainen tulisi valikoitua sen mukaan, millä viranomaisella voidaan katsoa olevan parhaat edellytykset rekisteriin merkitsemisen edellytysten tutkimiseen. Ottaen huomioon työryhmän esittämät tulkin koulutukseen liittyvät ja muut rekisteröinnille asetettavat edellytykset, tulisi toimivaltaisen viranomaisen tuntea koulutusjärjestelmään, oikeustulkkaukseen sekä kielitaidon tasoihin liittyviä asioita. Työryhmän näkemyksen mukaan oikeustulkkien rekisteriin merkitsemistä ja sieltä poistamista koskevien päätösten tekeminen voisi kuulua monijäseniselle lautakuntatyypilliselle elimelle, joka voisi toimia Opetushallituksen yhteydessä. Itse rekisteriä voitaisiin ylläpitää samassa yhteydessä Opetushallituksen ylläpitämän auktorisoitujen kääntäjien rekisterin kanssa.

5.6 Rekisteriin merkittävät tiedot ja tietojen saatavuus

Henkilötietolaki (523/1999) on henkilötietojen käsittelyä koskeva yleislaki. Henkilötietolaissa henkilötiedolla tarkoitetaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi. Henkilötietolaissa säädetään muun muassa henkilötietojen käsittelyä koskevista yleisistä periaatteista, kuten henkilötietojen käsittelyn suunnittelusta, käyttötarkoitussidonnaisuudesta ja tietojen laatua koskevista periaatteista. Henkilötietojen käsittelyn tulee lain 6 §:n mukaan olla asiallisesti perusteltua rekisterinpitäjän toiminnan kannalta. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset on määriteltävä ennen henkilötietojen keräämistä tai muodostamista henkilörekisteriksi. Käsittelyn tarkoitus tulee määritellä siten, että siitä ilmenee, minkälaisten rekisterinpitäjän tehtävien hoitamiseksi henkilötietoja käsitellään. Henkilötietoja

saa lain 7 §:n mukaan käyttää tai muutoin käsitellä vain tavalla, joka ei ole yhteensopimaton 6 §:ssä tarkoitettujen käsittelyn tarkoitusten kanssa. Käsiteltävien henkilötietojen tulee lain 9 §:n mukaan olla määritellyn henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta tarpeellisia, ja rekisterinpitäjän on huolehdittava siitä, ettei virheellisiä, epätäydellisiä tai vanhentuneita henkilötietoja käsitellä. Rekisterinpitäjän velvollisuutta arvioitaessa on otettava huomioon henkilötietojen käsittelyn tarkoitus sekä käsittelyn merkitys rekisteröidyn yksityisyyden suojalle.

Henkilötietolain 8 §:ssä säädetään niistä yleisistä edellytyksistä, joilla henkilötietoja saa käsitellä. Pykälän 1 kohdan mukaan henkilötietoja saa käsitellä ainoastaan rekisteröidyn yksiselitteisesti antamalla suostumuksella. Pykälän 4 kohdan mukaan henkilötietoja saa käsitellä myös silloin, jos käsittelystä säädetään laissa tai jos käsittely johtuu rekisterinpitäjälle laissa säädetyistä tai sen nojalla määrätystä tehtävästä tai velvoitteesta. Henkilötietolaissa säädetään erikseen arkaluonteisten tietojen ja henkilötunnuksen käsittelystä. Lain 13 §:n henkilötunnusta saa käsitellä rekisteröidyn yksiselitteisesti antamalla suostumuksella tai, jos käsittelystä säädetään laissa. Lisäksi henkilötunnusta saa käsitellä muun muassa, jos rekisteröidyn yksiselitteinen yksilöiminen on tärkeää laissa säädetyin tehtävien suorittamiseksi, rekisteröidyn tai rekisterinpitäjän oikeuksien ja velvollisuuksien toteuttamiseksi tai historiallista tai tieteellistä tutkimusta taikka tilastointia varten. Rekisterinpitäjän on huolehdittava siitä, että henkilötunnusta ei merkitä tarpeettomasti henkilörekisterin perusteella tulostettuihin tai laadittuihin asiakirjoihin.

Henkilötietolain 8 §:n 4 momentin mukaan oikeudesta saada tieto ja muusta henkilötietojen luovuttamisesta viranomaisen henkilörekisteristä on voimassa, mitä viranomaisten asiakirjojen julkisuudesta säädetään. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 16 §:n 3 momentin mukaan viranomaisen henkilörekisteristä saa antaa henkilötietoja sisältävän kopion tai tulosteen tai sen tiedot sähköisessä muodossa, jollei laissa ole toisin erikseen säädetty, jos luovutuksensaajalla on henkilötietojen suojaa koskevien säännösten mukaan oikeus tallettaa ja käyttää sellaisia henkilötietoja.

Oikeustulkkien rekisterin tarkoituksena olisi toimia apuvälineenä löytää tietyn pätevyyden omaava oikeustulkki. Oikeustulkkierekisteristä tietoja tarvitsevia tahoja olisivat muun muassa viranomaiset, asianajajat ja muut oikeudenkäyntiavustajat tai asiamiehet sekä yksityishenkilöt. Tätä käyttötarkoitusta silmällä pitäen rekisteriin tallennettavia tarpeellisia tietoja olisivat tulkin nimi, henkilötunnus, tarpeelliset yhteystiedot sekä tiedot työkielistä, joissa hän on suorittanut rekisteriin merkitsemisen edellytyksenä olevan tutkinnon. Tietojen tallentamiseen sekä rekisteriin tallennettujen tietojen käyttämiseen ja luovuttamiseen sovellettaisiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain ja henkilötietolain säännöksiä. Rekisterin tietoja säilytettäisiin niin kauan kuin rekisterimerkintä olisi voimassa. Oikeustulkkien rekisterin perustamista koskevassa jatkovalmistelussa tulisi pyrkiä siihen, että rekisteritietojen saatavuus järjestettäisiin siten, että se palvelisi mahdollisimman hyvin rekisterin tarkoitusta toimia apuvälineenä sopivien oikeustulkkien löytämisessä ottaen kuitenkin huomioon rekisteröidyn yksityisyyden suojan. Rekisterin julkiset tiedot olisivat kaikkien saatavilla ja rekisteriä ylläpitävä taho vastaisi tietojen luovuttamisesta. Rekisteritietojen luovuttamiseen tarkoitettua järjestelmästä tulisi luoda sellainen, että se olisi teknisesti toimiva ja tiedot olisivat käyttäjätasoisesti saatavilla. Niille viranomaisille, joilla oikeustulkkien tarve olisi tyyppillisesti suurin ja kiireellisin, kuten poliisi ja muut esitutkintaviranomaiset, tulisi mahdollisuuksien mukaan pyrkiä tarjoamaan käyttöyhteys rekisterin tietoihin.

5.7 Yhteenveto ehdotuksista

Työryhmä on pyrkinyt laatimaan ehdotuksensa oikeustulkkiin rekisterin perustamisesta sellaisiksi, että ne parhaiten edistäisivät riittävän ammattitaidon omaavien oikeustulkkiin saatavuutta.

Työryhmä ehdottaa, että oikeustulkkiin rekisteristä säädettäisiin lailla. Rekisteristä säädettäisiin omassa laissaan, jossa säädettäisiin seuraavista asioista:

- 1 Rekisteriin merkittävien oikeustulkkiin pätevyys. Rekisteriin merkittäisiin hakemuksesta oikeustulkin erikoisammattitutkinnon suorittanut tai soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittanut tulkki, jolla olisi lisäksi suoritettuna riittävä määrä oikeustulkkausopintoja. Rekisteröinnin edellytyksenä olevien opintojen tulisi olla suoritettuna viiden vuoden sisällä ennen rekisteriin merkitsemisen hakemista. Mikäli rekisteriin merkitsemisen edellytyksenä olevien opintojen tai tutkinnon suorittamisesta olisi kulunut viittä vuotta pidempi aika, tulisi rekisteriin merkitsemistä hakevan tulkin osoittaa tutkinnon suorittamisen jälkeinen ammattitaidon ylläpitäminen.
- 2 Rekisteriin merkittävien oikeustulkkiin luotettavuus. Rekisteriin merkittävältä oikeustulkilta edellytettäisiin luotettavuutta. Rekisteriin merkitseminen edellyttäisi, että tulkki antaisi kirjallisen vakuutuksen, jossa hän sitoutuisi salassapitovelvollisuuden ja tiedon väärinkäyttökiellon noudattamiseen, esteellisyyden huomioimiseen sekä puolueettomuuteen. Lisäksi tulkin olisi vakuutettava, että hän tulkkina toimiessaan myös muutoin toimii rehellisesti ja oikeudenmukaisuutta edistäen.
- 3 Rekisteröinnin kesto. Rekisteröinti olisi voimassa viisi vuotta. Määräajan päätyttyä rekisteröinti uusittaisiin, jos tulkki osoittaisi ylläpitäneensä ammattitaitoaan. Ennen määräajan päättymistä tulkin tulisi hakea rekisteröinnin uusimista ja luotettavasti osoittaa ammattitaidon ylläpitäminen. Rekisteröinnin uusiminen edellyttäisi, että tulkki on suorittanut erikseen säädettävän riittävän määrän oikeustulkkaus- tai tulkkaustehtäviä tai alan täydennyskoulutusta. Jos aikaisemmin rekisteriin merkitty ja sieltä sittemmin määräajan päättymisen jälkeen poistunut tulkki hakisi rekisteröintiä, tutkittaisiin rekisteriin merkitsemisen edellytykset uudelleen.
- 4 Rekisteristä poistaminen. Rekisteröinti poistettaisiin kesken määräajan silloin, jos tulkki olisi tulkkina toimiessaan syyllistynyt rikokseen tai muutoin toiminnallaan osoittanut olevansa ilmeisen sopimaton toimimaan oikeustulkkina. Tuomioistuimelle säädettäisiin velvollisuus ilmoittaa rekisteröinnistä vastaavalle toimielimelle päätöksestään, jolla rekisteriin merkitty oikeustulkki olisi todettu syylliseksi rikokseen, jonka hän on tehnyt tulkkina toimiessaan. Myös muilla oikeustulkkeja käyttävillä viranomaisilla olisi oikeus ilmoittaa oikeustulkin epäasiallisesta menettelystä tulkkaustehtävässä.
- 5 Toimivaltainen viranomainen ja rekisterin ylläpitäminen. Oikeustulkkiin rekisteriä ylläpidettäisiin Opetushallituksessa samassa yhteydessä auktorisoitujen kääntäjien rekisterin kanssa. Rekisteröintiä ja rekisteristä poistamista koskevat asiat ratkaistaisiin monijäsenisessä toimielimessä, jolla tulisi olla oikeus käsitellä ja tallettaa rekisterimerkintöjen kannalta olennaisia tietoja sekä tehdä niiden perusteella ratkaisut rekisteriin merkitsemisestä ja rekisteristä poistamisesta. Toimielimen asettaisi rekisteriä ylläpitävä taho. Laissa säädettäisiin toimielinten toimikaudesta, jäsenten lukumäärästä ja niistä tahoista, joiden tulee olla toimielimessä edustettuina. Toimielimen tehtävistä säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

- 6 Oikeusturva. Päätökseen, jolla rekisteriin merkitsemistä koskeva hakemus olisi hylätty tai rekisterimerkintä poistettu ei saisi hakea muutosta valittamalla. Asianosainen saisi hakea päätökseen oikaisua päätöksen tehneeltä viranomaiselta. Oikaisuvaatimuksen johdosta annettuun päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla.
- 7 Rekisteriin merkittävät tiedot. Rekisteriin merkittäisiin oikeustulkin nimi, henkilötunnus, tarpeelliset yhteystiedot sekä tiedot työkielistä, joissa hän on suorittanut rekisteriin merkitsemisen edellytyksenä olevan tutkinnon. Tietojen tallentamiseen sekä rekisteriin tallennettujen tietojen käyttämiseen sovellettaisiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain ja henkilötietolain säännöksiä. Rekisterin tietoja säilytettäisiin niin kauan kuin rekisterimerkintä olisi voimassa.
- 8 Rekisteriin merkittävien tietojen julkisuus ja saatavuus. Rekisterissä olevat julkisuuslain mukaan julkiset tiedot olisivat kaikkien saatavilla. Tietojen luovuttamisessa noudatettaisiin henkilötietolain ja julkisuuslain säännöksiä.

Rekisteri toimisi apuvälineenä oikeustulkkaustehtävään sopivan tulkin valinnassa. Tulkin hankkiva viranomainen tai yksityishenkilö olisi edelleen vastuussa siitä, että valittu tulkki olisi kyseiseen tulkkaustehtävään sopiva. Rekisteri toimisi muodollisen pätevyyden omaavien oikeustulkkien listana, josta eri tahot voisivat etsiä kuhunkin tehtävään sopivaa oikeustulkkiä. Viranomaisten olisi edelleen oikeustulkkaukspalveluita hankkiessaan noudatettava hankintaa koskevia säännöksiä, mutta oikeustulkkien rekisteriin merkitseminen voitaisiin ottaa hankintamenettelyssä huomioon.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton (SKTL) täydentävä lausunto oikeustulkkipöytäkirjan perustamista selvittävän työryhmän muistioon

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (SKTL) katsoo, että työryhmän muistioon on kirjattu hyvin huomiot nykytilasta ja siitä, että päteviä tulkkeja on tällä hetkellä vaikea löytää. Kuten muistion luvuissa 2.3.2 ja 4. todetaan, hyvin usein asian kiireellisyys ja kielen harvinaisuus vaikeuttavat tehtävän edellyttämän kelpoisuuden omaavan tulkin saamista. Lisäksi tulkkien ammattitaidon taso on vaihtelevaa ja laadun varmistaminen hankalaa. Muistiossa todetaan myös, että vastuu tulkin hankinnasta on aina hankinnan suorittaneella viranomaisella.

Pätevien tulkkien saamista vaikeuttaa se, että ammattikunta on erittäin heterogeeninen. Tulkit ovat voineet hankkia ammattitaitonsa monilla eri tavoilla, ja alan koulutus on Suomessa vasta kehittyneessä. Sen vuoksi oikeusprosessin osapuolilla ei ole tähän saakka ollut yhteistä kriteeristöä sille, mitä oikeustulkilta voidaan edellyttää. Tulkkausten laatu on oleellinen osa oikeusprosessin oikeudenmukaisuuden turvaamista ja vaikuttaa muun muassa siihen, kuinka hyvin viranomainen voi tehdä työnsä. Laatuongelmat ovat useasti nousseet myös julkisuuteen. Ongelma tunnetaan koko EU:ssa, ja direktiivin tarkoituksena onkin tuoda parannusta tähän vaikeaan tilanteeseen.

Suomessa tilanne on erityisen vaikea muissa kuin eurooppalaisissa valtakielissä. Eräille oikeushallinnon viranomaisille tehdyn kyselyn mukaan useimmin tulkattavat kielet ovat venäjä, viro, somalia, englanti, arabia, kurdi ja persia. Näissä kielissä on paljon eritasoisia tulkkeja, joilla ei ole muodollista pätevyyttä. Joillakin on taustalla asioimistulkkipöytäkirjasta. Osa on suorittanut asioimistulkin ammattitutkinnon.

Säännökset rikosprosessissa käytettävien tulkkien ja kääntäjien kelpoisuudesta on otettu esitutkintalakiin ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin tulkkausdirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä. Säännöksissä tulkkien ja kääntäjien kelpoisuudelle ei ole asetettu koulutukseen liittyviä vaatimuksia, vaan säännösten mukaan tulkkinä sa toimia rehellinen ja muuten tehtävään sopiva henkilö, jolla on tehtävän edellyttämät taidot. HE 63/2013 vp täsmentää, mitä asioita voidaan ottaa huomioon arvioitaessa tulkin tai kääntäjän sopivuutta ja pätevyyttä. On selvää, että näitä hallituksen esityksen tarkoittamia ominaisuuksia voidaan punnita vain, mikäli tarjolla on useampia tulkkeja tai kääntäjiä, joiden välillä voidaan valita, so. jos tulkkeja ja kääntäjiä on direktiivin tarkoittamalla tavalla tehokkaasti saatavilla.

Työryhmän enemmistön ehdotus ja rekisterin käyttökelpoisuus

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto katsoo, että työryhmän enemmistön ehdotus johtaisi erittäin suppean rekisterin luomiseen. Työryhmän enemmistön mukaan rekisteriin tulisi merkitä vain sellaiset tulkit, joiden osaaminen voitaisiin riittävästi todentaa, ja sen tulee toki myös SKTL:n näkemyksen mukaan olla luotettavan rekisterin perusperiaate. Työryhmän enemmistö tarkoittaa tällä kuitenkin ainoastaan oikeustulkin erikoisammattitutkinnon suorittaneita sekä sellaisia kielten tai käännöstieteen alan korkeakoulututkinnon suorittaneita, joilla on myös tietty määrä oikeustulkkausopintoja.

SKTL:n näkemys on, että työryhmän enemmistön suosittelema oikeustulkkiperekisteri ei vastaisi käyttäjien todellisiin tarpeisiin vielä vuosiin, koska muistiossa asetetut kriteerit täyttäviä tulkkeja ei ole Suomessa kuin kourallinen. Oikeustulkin erikoisammattitutkinnon suorittaneita ei luonnollisesti ole vielä yhtään. Lisäksi on huomattava, että oikeustulkin erikoisammattitutkinnon voi ensi vaiheessa luultavasti suorittaa vain ns. valtakielissä eli kielissä, joissa voi opiskella kääntämistä ja tulkkausta yliopistotasolla. Tämä tarkoittaa sitä, että monet niistä kielistä, joissa tulkkien tarpeen tiedetään olevan suuri, jäävät ulkopuolelle. Näin ollen tuleva tulkkiperekisteri olisi vahvasti valtakielisiä suosiva ja asettaisi muut kielet – myös ne, joissa tulkkausta paljon tarvitaan – eriarvoiseen, huonompaan asemaan riittävän tai edes tietyn pätevyyden omaavan tulkin saatavuuden kannalta. Siten rekisteri ei täyttäisi direktiivin tavoitetta.

SKTL:n kanta on, että jotta direktiivin tavoite toteutuisi ja oikeustulkkiperekisteri tosiasiallisesti edistäisi tulkkauksen ja kääntämisen laatua ja tehokasta saatavuutta, olisi rekisteriin otettava siirtymäajaksi tietyin, tarkasti määritellyin kriteerein myös muita kuin työryhmän enemmistön määrittelemät kriteerit täyttäviä tulkkeja. Siirtymäajan rajallisuus toimisi osaltaan kannustimena pätevoitymiseksi tasolle, jota työryhmän enemmistö edellyttää.

Yksi rekisteriin siirtymäajaksi otettava tulkkien ryhmä voisivat olla asioimistulkin ammattitutkinnon suorittaneet. Oikeustulkkaus kuuluu asioimistulkin ammattitutkinnon osa-alueisiin, ja tutkinnossa on osoitettava tietty kielitaidon taso sekä tietty tulkkaustaito. Ammattitutkinnon suorittaneiden ottaminen rekisteriin antaisi tosiasiallisen vaihtoehdon täysin ammattitaidottomien ”tulkkien” käyttämiselle. Samalla se vähentäisi viranomaisen tarvetta ylläpitää omia tulkkilistojaan, joiden kriteerit ovat enimmäkseen epäyhtenäiset, osittain tuntemattomat ja kunkin viranomaisen itsensä määrittelemät.

Täydentävä ehdotus jatkotyöhön

Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton mielestä tulkkiperekisterin olisi oltava käyttökelpoinen jo perustamishetkellään sekä tehokas väline tulkkauksen laadun ja tulkkien saatavuuden kehittämiseen. Ei voitane ajatella, että direktiivin tavoitteiden saavuttamiselle tai edistämiseksi asetettaisiin siirtymäaika, mutta tätä käytännössä tarkoittaisi rekisteri, joka olisi niin suppea, että tulkkia ei yleensä sieltä löytyisi. Jotta rekisteristä voisi tulla direktiivin tavoitteet täyttävä, toimiva ja kehittyvä rekisteri, tulisi siirtymäkauden ajan joustaa rekisteriin otettavien tulkkien kelpoisuusehdoissa. Kriteerien pitäisi kuitenkin olla sellaiset, että viranomaisella olisi mahdollisuus löytää edes tietyn osaamisen osoittanut tulkki oikeustulkkauksen tarpeisiin vaihtoehtona täysin sattumanvaraisten kriteerien käytölle.

Asioimistulkin ammattitutkinnon hyväksyminen siirtymäkauden kriteeriksi olisi hallinnollisesti vaivatonta, sillä kriteeri on yksiselitteinen ja helposti todennettavissa. Rekisterissä pysyminen siirtymäkauden jälkeen edellyttäisi oikeustulkin erikoisammattitutkinnon

suorittamista. Luonnollisesti tutkinnon suorittamisen kyseisissä kielipareissa täytyisi tuona aikana olla mahdollista. Rekisteristä tulisi helposti voida havaita tulkin pätevyys, jotta viranomaisen voisi aina valita ensisijaisesti tulkin, jolla on ylin rekisteriin vaadittava pätevyys. Näin ollen asioimistulkit eivät tosiasiallisesti kilpailisi muodollisesti pätevempien oikeustulkkien kanssa.

Asioimistulkkien ammattitutkinnon suorittaneiden ottaminen rekisteriin takaisi sen, että Suomessa olisi melko laajapohjainen rekisteri, josta käyttäjät todella löytäisivät tarvitsemansa oikeustulkin. Mikäli asioimistulkin ammattitutkinnon suorittaneet jätetään rekisterin ulkopuolelle, nykyinen villi tilanne jatkuu vielä pitkään rekisterin perustamisen jälkeen.

Kunnioittavasti

Helsingissä 23.6.2014

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – Finlands översättar- och
Tolkförbund ry

Kristiina Antinjuntti
puheenjohtaja

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä -sarjassa vuonna 2014 ilmestyneet

1 Suomen elokuvasäätiön tukitoiminta: hallintotapa, tavoitteet, tuloksellisuus	20 Finland's Antarctic Research Strategy
2 Hyvän virkakielen toimintaohjelma	21 Ehdotus ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen uudeksi rahoitusjärjestelmäksi
3 Klart myndighetsspråk – ett handlingsprogram	
4 Selvitys eduskunnan sivistysvaliokunnalle esi- ja perusopetuksen opetusryhmien nykytilasta	
5 Kielitaidon määrittäminen sekä kielitaidon ja EU/ETA-alueen ulkopuolella hankitun koulutuksen täydentäminen terveystalalla	
6 Ehdotus lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi	
7 Vahvemmat kannusteet koulutuksen ja tutkimuksen laadun vahvistamiselle. Ehdotus yliopistojen rahoitusmallin tarkistamiseksi vuodesta 2015 alkaen	
8 Selvitys urheilun eettisten kysymysten hallinnoinnista Suomessa	
11 Kohti varhaiskasvatustaan. Varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmän esitykset	
12 Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevalle työryhmälle tueksi	
13 Vaikuta varhaiskasvatukseen. Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia	
14 Esitys uudesta liikuntalaista	
15 Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus; Loppuraportti	
16 Korkeakoulujen lukukausimaksukokeilun seuranta ja arviointi	
17 Suomi tiedekasvatuksessa maailman kärkeen 2020. Ehdotus lasten ja nuorten tiedekasvatuksen kehittämiseksi	
18 Demokratia ja ihmisoikeudet. Tavoitteet ja sisällöt opettajankoulutuksessa	
19 Suomen Etelämanen-tutkimusstrategia 2014	

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

ISBN 978-952-263-303-3 (PDF)

ISSN-L 1799-0327

ISSN 1799-0335 (PDF)